

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

ROMUALDA EDITA NAUČIUVIENĖ
SOCIALINIO DARBO MAGISTRATŪROS IŠTĚSTINĖS
STUDIJOS

**SOCIALINIS DARBAS SU JAUNUOLIAIS IŠ SOCIALINĖS
RIZIKOS VEIKSNIUS PATIRIANČIŲ ŠEIMŲ – ĮTRAUKIMO
Į SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESĄ UŽTIKRINIMAS**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: *Dr. Rimvydas Augutavičius*

Vilnius, 2023

TURINYS

SĄVOKŲ ŽODYNAS	3
ĮVADAS	4
1. JAUNUOLIŲ, AUGANČIŲ SOCIALINĘ RIZIKĄ PATIRIANČIOSE ŠEIMOSE, CHARAKTERISTIKA	7
1.1 Socialinės rizikos veiksnius patiriančios šeimos sampratos analizė	7
1.2 Jaunuolio, augančio socialinės rizikos veiksnius patiriančioje šeimoje, apibrėžtis	12
1.3 Veiksniai, įtakoiantys jaunuolius, augančius socialinės rizikos veiksnius patiriančioje šeimoje.....	14
1.4 Socialinio darbuotojo vaidmuo sprendžiant jaunuolių, augančių socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose, problemas	18
1.5 Jaunuolių, augančių socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose, įsitraukimas į problemų sprendimo procesą.....	21
2. SOCIALINIO DARBO SU JAUNUOLIAIS IŠ SOCIALINĖS RIZIKOS VEIKSNIUS PATIRIANČIŲ ŠEIMŲ – ĮTRAUKIMO Į SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESĄ UŽTIKRINIMO TYRIMAS	24
2.1 Tyrimo metodologija.....	24
2.2 Socialinių darbuotojų tyrimo rezultatai.....	30
DISKUSIJA	60
REKOMENDACIJOS	65
LITERATŪROS SĄRAŠAS	67
ANOTACIJA	75
ANOTATION	76
SANTRAUKA	77
SUMMARY	80
PRIEDAI	83
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO MAGISTRO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ ...	86

SAVOKŲ ŽODYNAS

Socialinė rizika – veiksniai ir aplinkybės, dėl kurių šeimos ar asmenys patiria ar yra pavojus jiems patirti socialinę atskirtį: suaugusių šeimos narių socialinių įgūdžių tinkamai prižiūrėti ir ugdyti nepilnamečius vaikus (įvaikius) stoka ar nebuvimas, nepilnamečių vaikų (įvaikių) visapusio fizinio, protinio, dorovinio vystymosi saugumo sąlygų šeimoje neužtikrinimas, nuo nusikalstamos veikos nukentėjusių asmenų patirta žala, išitraukimas ar polinkis išitraukti į nusikalstamas veiklas, piktnaudžiavimas alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis, priklausomybė nuo alkoholio, narkotikų, psichotropinių medžiagų, azartinių žaidimų, elgetavimas, valkatavimas, benamystė, motyvacijos dalyvauti darbo rinkoje stoka ar nebuvimas (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2 straipsnis, 2022).

Socialinis darbuotojas - Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo nustatytus reikalavimus atitinkantis asmuo, dirbantis socialinį darbą ir profesinę veiklą grindžiantis šio įstatymo nustatytais socialinio darbo įgyvendinimo principais (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2 straipsnis, 2022).

Socialinės rizikos veiksniais patirianti šeima – šeima, kurioje auga vaikų iki 18 metų ir kurioje bent vienas iš tėvų piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis, yra priklausomas nuo azartinių lošimų, dėl socialinių įgūdžių stokos nemoka ar negali tinkamai prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą panaudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi bei saugumui (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2 straipsnis, 2022).

Socialinio darbo metodai – tai planingas ir tikslingas socialinio darbuotojo veikimas, siekiant įvairaus pokyčio individo gyvenime (Švedaitė-Sakalauskė & Eidukevičiūtė, 2015).

Vaikas (paauglių ir jaunuolių amžius pagal metus neratifikuotas) – asmuo iki 18 metų amžiaus, išskyrus tuos atvejus, kai pagal nacionalinius įstatymus vaikui pripažįstama pilnametystė anksčiau (Vaiko teisių konvencija, 1989).

VDC – vaikų dienos centras.

IVADAS

Temos aktualumas. Gruževskis ir kt. (2021) teigia, kad Lietuvoje vykstantys socialiniai pokyčiai, kuriuos nulemia ekonominė šalies raida, turi įtakos socialinių paslaugų raidai. Tai įtakoja ir naujų politinių gairių įgyvendinimą. Makovskaja & Neverauskienė (2020) teigia, kad būtent aktyvios įtraukties politikos priemonės, kurios įgyvendinamos ne taip seniai, priklauso nuo BVP. Eurostato duomenimis, BVP vienam gyventojui didėja. 2008 – 2017 metų laikotarpiu BVP vienam gyventojui padidėjo apie 0,5 proc. (Database - Eurostat, 2022) Gruževskis ir kt., (2021) teigimu išsivysčiusios ES šalys įtraukties aktyvinimo politikai finansuoti išleidžia apie 1 proc. nacionalinio BVP. Tačiau BVP svyravimai daro įtaką ne tik įtraukties politikos įgyvendinimui, tačiau ir gyvenimo lygio nestabilumui. O tai, pasak Krutulienė ir kt. (2019) turi įtakos socialinės rizikos pokyčiams. Statistikos departamento duomenimis 2014-2017 metais vaikų augančių socialinės rizikos šeimose skaičius sumažėjo 13 proc. (*Rodiklių duomenų bazė - Oficialiosios statistikos portalas, 2022*). Mažėjo ir socialinės rizikos šeimų skaičius. Statistikos departamento duomenimis, tokių šeimų skaičius 2012 – 2017 metais sumažėjo apie 6 proc. Tokių šeimų ir tokiose šeimose augančių vaikų skaičius mažėja kasmet. Statistikos departamento duomenimis. 2020 m. II ketvirtį buvo 10,656 tūkst. socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų (2017 metais 9,8 tūkst.), kuriose augo 20,439 tūkst. vaikų (2017 m. - 18,4 tūkst.).

Statistikos departamento duomenimis 2012-2020 metais gyventojų skaičiaus pokytis siekia 5,47 proc. (*Rodiklių duomenų bazė - Oficialiosios statistikos portalas, 2022*). Atsižvelgiant į tai, kad gyventojų skaičius mažėjo apie 5,5 proc., o socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų apie 6 proc., galima teigti, kad socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų mažėjimo tendencijos neatspindi realios situacijos Lietuvoje.

2018 metais Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija išleido įsakymą dėl atvejo vadybos taikymo socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose, kuriame pereinama nuo socialinės rizikos šeimos sampratos, prie socialinės rizikos veiksnių (*Dėl atvejo vadybos aprašo patvirtinimo, 2018, 2 skyrius*). Jame teigiama, kad atvejo vadyba gali būti taikoma kompleksinei pagalbai šeimoje gauti.

Socialinio darbo proceso tobulinimas atspindi ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2018 m. darbo su šeimomis organizavimo ir koordinavimo rekomendacijose. Tačiau šis įstatymas, kuris paremtas vaiko teisių apsaugos, socialinės paramos pagrindais, neįgalina jaunuolių

įtraukties į sprendimų priėmimą. Švedaitė-Sakalauskė & Eidukevičiūtė, (2015) teigia, kad Lietuvoje tik kelios pavienės organizacijos (bendradarbiaujant su savivaldybe) bando reaguoti į jaunų žmonių ir socialinės rizikos šeimų poreikius. Tačiau ir tai nėra jų įtraukimas į problemų sprendimų priėmimą. Nors 2018 m. darbo su šeimomis organizavimo ir koordinavimo rekomendacijose siūloma kiekvieną atvejį vertinti kaip individualų ir pasitelkti patarėjų grupes, tačiau neminima apie šeimos narių įtraukimą į sprendimų priėmimą (Dėl Savivaldybės bendro darbo su šeimomis organizavimo ir koordinavimo rekomendacijų patvirtinimo, 2018).

Švedaitė-Sakalauskė & Eidukevičiūtė (2015) teigia, kad darbas su socialinės šeimose gyvenančiu jaunimu tampa metodiškesnis, ieškoma vis daugiau priegios ir komunikavimo sąsajų. Tačiau atsižvelgiant į statistinius rodiklius ir dokumentuose neįteisintą jaunimo įtraukimo į sprendimų priėmimo procesą užtikrinimą Lietuvoje, matyti, kad analizė apie įtraukties galimybes ir socialinės rizikos veiksnius bei problemų sprendimo būdus yra aktuali nūdienai.

Temos iširtumas. Socialinė rizika apima gana platų veiksmų spektrą ir todėl kylančias problemas, susijusias su socialine rizika, sprendžiamos įvairių sričių specialistų, tokių kaip: socialiniai darbuotojai, teisininkai, politikai, sociologai, ekonomistai ir kt. (Pūras & Ulevičiūtė, 2010).

Socialinės paramos ir paslaugų poreikį analizavo: Švedaitė (2004); Pivorienė (2007); Bartkutė & Čižikienė (2012); Stremauskienė & Žibėnienė (2014); Tereškinas & Bučaitė-Vilkė (2015); Jurkuvienė ir kt. (2015); Žibėnienė & Mikniūtė (2016); Gudzinskiene (2016); Harvey (2017); Jazbutytė & Račkauskienė (2020); Rosner (2021).

Aktyvios įtraukties apribojimus ir socialinių paslaugų vaidmenį Lietuvoje analizavo, Gruževskis ir kt. (2021). Aktyvios įtraukties koncepciją ir trajektorijas Lietuvoje analizavo, Gudzinskiene (2016); Almqvist & Lassinanti, (2018). Socialinį darbą su jaunimu gatvėje apžvelgė Švedaitė (2004); socialinę gerovę ekonomikos pokyčių kontekste nagrinėjo Makovskaja & Neverauskienė (2020); šeimos problemas analizavo Kondrotaitė (2006). Vaikų socializacijos problemas analizavo: Vyvey ir kt. (2014); Kondrotaitė & Butvilas (2015); Dobelniece (2015); Ferguson ir kt. (2020); Braziene, (2021).

Atliktų mokslinių tyrimų rezultatai atskleidė, kad jaunimo įtraukties į sprendimo procesą Lietuvoje ribotumą galima sieti su socialinių paslaugų sistema bei jos teisiniu reglamentavimu. Tiesioginių tyrimų apie jaunuolių iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų įtraukimo į sprendimų priėmimo procesą nepavyko aptikti, tačiau Krutulienė ir kt. (2019), Gruževskis ir kt., (2021) pastebi, kad 2008 m. ES įtraukties rekomendacijos sunkiai „skinasi“ kelią. Tai atsispindi šalių pateiktose ataskaitose. Taip pat reikia pastebėti, kad rekomendacijos daugiau

siejamos su jaunuolių įtraukimu į darbo rinką, finansinės paramos gavimą. Kaip bendra įtrauktis sprendžiant jaunuolių iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų problemas galėtų būti traktuojama kokybiškos viešosios ir socialinės paslaugos, tačiau tai yra tik viena iš dedamųjų.

Mokslinė problema. Pastaruoju metu didelis dėmesys yra skiriamas socialinės rizikos veiksnius patiriančioms šeimoms, o ypač ten augantiems vaikams ir jaunimui. Ieškoma kuo efektyvesnių jų problemų sprendimo būdų. Siekiant išspręsti problemas reikia ne tik sudaryti vertinimo komisijas, konsultuotis ir bendradarbiauti, tačiau į sprendimo priėmimą įtraukti ir pačius jaunuolius.

Todėl kyla klausimas, kaip tinkamai modifikuoti veikiančią socialinių paslaugų modelį integruojant į sprendimų priėmimo procesą jaunuolius iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų? Ar jaunuolių įtraukimas į sprendimų priėmimo procesą padėtų efektyviau spręsti kylančias problemas? Kaip turi būti organizuojamas socialinio darbuotojo darbas siekiant įtraukti į sprendimų priėmimo procesą jaunuolius iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų?

Tyrimo objektas - Socialinis darbas su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų, siekiant įtraukti juos į sprendimo priėmimo procesą.

Darbo tikslas - išanalizuoti socialinio darbo organizavimą su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų užtikrinant jų įtraukimą į sprendimų priėmimo procesą.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti jaunuolių, augančių socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose, problemas.
2. Išnagrinėti jaunimo įtraukties į sprendimų priėmimus galimybes.
3. Ištirti jaunimo, gyvenančio socialinės rizikos veiksnius patiriančioje šeimoje, poreikio dalyvauti sprendimų priėmimo procese praktinio realizavimo aspektus.

Darbo metodai:

1. mokslinės literatūros ir teisinių dokumentų analizė;
2. kokybinio tyrimo – paremto pusiau struktūruoto interviu pagalba surinktų duomenų turinio analizė;
3. tyrimo duomenų redukavimo, sisteminimo, kategorizavimo ir analizės.

1. JAUNUOLIŲ, AUGANČIŲ SOCIALINĘ RIZIKĄ PATIRIANČIOSE ŠEIMOSE, CHARAKTERISTIKA

1.1 Socialinės rizikos veiksnius patiriančios šeimos sampratos analizė

Siekiant išanalizuoti socialinės rizikos veiksnius patiriančios šeimos sampratą būtina atkreipti dėmesį į skirtingų „socialinės rizikos šeimos“ dedamųjų reglamentavimą ir apibrėžtis. „Šeima“ dabar gana plačiai analizuojama apibrėžties, kurios teisinis reglamentavimas vis dar nėra pakitęs ir kaip pagrindu šiam terminui apibrėžti galima laikyti Lietuvos respublikos konstitucijos 38 straipsnį, kuriame teigiama, kad šeima tai laisvu sutarimu sudaryta sąjunga, kuri yra užregistruojama valstybinėje institucijoje ar bažnyčioje (LR Konstitucija, 1992). Tame pačiame straipsnyje minimos ir vaikų bei tėvų pareigos ir tai sudaro prielaidą į šeimos sampratą įtraukti vaikus, nors pati šeimos sampratos traktuotė neįpareigoja vaiko kaip privalomos šeimos dalies įtraukties.

Vaikai kaip vienas iš galimų šeimos elementų minimi ir LR seimo 2008 m patvirtintoje Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje. Šiame teisiniame dokumente šeimos apibrėžtis yra paprastesnė („sutuoktiniai ir jų vaikai (įvaikiai), jeigu jų yra“), tačiau ji turi papildomas išplėstines sąvokas, kurios nusako šeimos požymius, tai - darni šeima, daugiavaikė šeima, išplėstinė šeima, nepilna šeima, krizę išgyvenanti šeima, socialinės rizikos veiksnius patirianti šeima. (X-1569 Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo, 2008) Nors 1948 m. įteisintos žmogaus teisių deklaracijos 16 straipsnyje teigiama, kad vyrai ir moterys sulaukę pilnametystės turi teisę be jokių apribojimų kurti šeimą, tačiau šiame straipsnyje nėra reglamentuota ar ji turi būti užregistruota ar ne (Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 1948). Ne veltui 2021 metų kreipimesi "Dėl partnerystės įstatymo priėmimo" (2021) yra išaiškinta, kad Europos žmogaus teisių teismas (EŽTT) šeimos sąvoką aiškina plačiai ir teigia, kad nereiktų apsiriboti santuokos santykiais sukurtais santykiais, kurie galėtų būti traktuojami kaip šeima. Reikia apimti ir de facto apimančius šeimyninius ryšius, t.y. asmenis kurie gyvena kaip šeima, tačiau nėra sudarę santuokos (jos nėra užregistruotą).

Kovger-Sniečkovienė (2018) teigia, kad šeimos modelis nėra pastovus, šeima kinta taip kaip ir visuomenė, todėl formuojantis naujiems poreikiams turėtų kisti ir šeimos modelis bei pati apibrėžtis. Preda ir kt. (2020) teigia, kad šeimos sampratai didžiausią įtaką turėjo industrializavimas ir postindustrializavimas, būtent šie faktoriai turėjo didžiausią įtaką šeimos sampratos kaitai. Vienu atveju kai bandoma šeimą įsprausti į siaurus rėmus, kitu atveju kai bandoma iš tų rėmų ištrūkti. Kovger-Sniečkovienės (2018) teigimu šiuo metu kalbama apie egalitarinę šeimą – tokią kurios kūrimui neturi įtakos lytis, kaip iki šiol yra reglamentuota

Lietuvos įstatymuose. Ir nors šeimos modelio kaita vyksta, tačiau reglamentavimas išlieka gana pastovus ir šeima vis dar laikoma tarp pilnamečių vyro ir moters laisva valia sudaryta ir užregistruota sąjunga. Tokią apibrėžtį patvirtina ir Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymas (2017). Šiuo įstatymu šeimos sąvoka apibrėžiama plačiau, kaip pagrindas imama sąjunga tarp vyro ir moters, tačiau minimi ir giminystės ryšiai, kurie sieja šeimos narius. Todėl šeimos apibrėžimas, remiantis šiuo įstatymu, išsiplečia ir apima senelius, brolius ir seseris. Taip pat šis įstatymas sudaro pagrindą šeimai laikyti nesusituokusius giminystės ryšius turinčius asmenis.

Vertinat šiuo metu galiojantį teisinį šeimos reglamentavimą Lietuvoje galima teigti, kad šeima - tai pilnamečių vyro ir moters sąjunga. Ji gali būti užregistruota ir neregistruota bei bendrai gyvenantys ir giminystės ryšiais susaistyti asmenys (seneliai, vaikai ir t.t.), vedantys bendrą ūkį. Būtent valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje ir apibrėžiama išplėstinės šeimos samprata, kuri apima sutuoktinius, jų vaikus ir kartu gyvenančius giminaičius. Kartu gali gyventi nebūtinai giminaičiai, gali gyventi globojami vaikai, kurie priimami į šeimas, tai gali būti laikinas gyvenimas, gali būti įvaikinimas, globa ir pan.

Kita labai svarbi dedamoji socialinės rizikos veiksnius patiriančios šeimos sampratoje yra socialinė rizika. Lupu (2019) teigia, kad ši sąvoka taip pat evoliucionavo iš siauros apsaugos sąvokos iki tarpdisciplininės sąvokos, apimančios ne tik apsaugą, tačiau ir skurdą, nelygybę, stichines nelaimes ir pan. Gudzinskiene & Augutavicius (2018) teigia, kad egzistuoja daug sąvokų ir apibrėžimų apimančių socialinę riziką ir socialinės rizikos veiksnius patiriančią šeimą. Autorių teigimu, šių sąvokų skirtumai susiformuoja dėl kultūrinių, politinių, socialinių tradicijų, todėl analizuojant socialinę riziką šeimoje būtina reikia įvertinti šeimų ir jų reglamentavimo bei kultūrinio suvokimo aspektus. Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatyme (2017) teigiama, kad šeimos narius sieja teisės ir pareigos ir jos yra prigimtines. Todėl nevykdant prigimtinių pareigų jau gali susidaryti galimybė formotis socialinei rizikai. Eder ir kt. (2021) teigia, kad socialiniai veiksniai patys iš savęs nėra teigiami ar neigiami. Jie apima įvairias ekonomines ir socialines sąlygas, kurios ir suformuoja teigiamą ar neigiamą socialinį rezultatą.

Šio rezultato pasekmės asmeniui ar šeimai gali būti traktuojamos kaip socialinė rizika. Bardauskienė (2019) teigia, kad Lietuvoje socialinė rizika dažnai žmonių suvokiama kaip marginalizuotumas šeimos ar asmens požiūriu. Tai nuskriausta ar nusiskriaudusi asmenybė, kuriai tokią būjtį galėjo nulemti daugelis faktorių. Atsižvelgiant į šio darbo specifiką socialinė rizika susijusi su šeima. Šeimos institutas apima ne vieną asmenį, todėl rizika gali būti iššaukta kiekvieno šeimos nario arba viso šeimos instituto. Gali skirtingi šeimos nariai

kelti skirtingas socialinės rizikos grėsmes kitiems šeimos nariams ir pan. Todėl analizuojant šeimos socialinę riziką labai svarbūs tampa šeimos narių tarpusavio santykiai. Dunst ir kt. (2021) teigia, kad šeima vis dar išlieka svarbiausia institucija, kuri formuoja ne tik dabartinę, tačiau ir ateities visuomenę. Nes būtent šeimoje vaikas įgauna pagrindinius įgūdžius, būtent šeima padeda pagrindus asmenybės formavimuisi. Todėl šeima kaip socialinis institutas yra labai svarbi ir šalies aspektu. Thomas ir kt. (2017) teigia, kad didžiausia įtaka dažnai daroma per santykį vaikų su tėvais.

Šeimos tarpusavio santykiai ne visada būna geru pavyzdžiu vaikams, nors suaugusieji spręsdami savo problemas ir kurdami sau patogesnį gyvenimą gali to ir nepastebėti ir taip kelti pavojų vaikui arba skatinti jį užsiimti neteisėta veikla, išnaudoti ir pan. Andréasson ir kt. (2021) teigia, kad šeimos institutas keičiasi, pasikeitė jo suvokimas, o tai turi įtakos naujų socialinių rizikų formavimuisi. Autoriai teigia, kad mūsų vartotojiška visuomenė kuria ir vartotojiškus santykius ir retai kada „tik mirtis mus išskirs“ arba „iki mirties“ ištariami vienas kitam tęsiasi ilgai. Tai kelia pavojų vaikams augti nepilnose šeimose, kurios socialinei rizikai yra kur kas imlesnės. LR seimo 2008 m. patvirtintoje Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje yra apibrėžta nepilnos šeimos sąvoka, kurioje teigiama, kad tai tokioje šeimoje vaikas gyvena tik su vienu iš tėvų arba iš viso be tėvų. Mashalpoure Fard (2020) teigia, kad bendravimas nepilnoje šeimoje yra disfunkcinis, nes sutrikdomas tinkamas šeimos funkcionavimas, o tai sutrikusi visuomenės ląstelė, kuri gali būti labiau imli rizikoms, tokioms, kaip nedarbas, skurdas, psichologinės problemos, dėmesio stoka ir pan. Tokios šeimos išgyvena krizę, ir negalėdamos tinkamai išspręsti krizės ir tampa socialinės rizikos veiksniais patiriančiomis šeimomis. LR seimo 2008 m. patvirtintoje Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje yra apibrėžta krizę išgyvenančios šeimos sąvoka, kurioje teigiama, kad tai šeima susidūrusi su sudėtingu gyvenimo tarpsniu, ir patirianti socialinių, sveikatos, ekonominių, psichologinių ar kitų problemų. Tokia šeima susiduria su rizika, tačiau ne visada tokia šeima tampa socialinės rizikos šeima. Trochtová ir kt. (2021) teigia, problemos, su kuriomis susiduria šeima - tai pretekstas socialinei rizikai formuotis.

Laiku neišspręstos arba netinkamai sprendžiamos problemos, su kuriomis susiduria šeima, įsisenėjusios, nesprendžiamos problemos – socialinės rizikos susiformavimo priežastys. Todėl socialine rizika galima laikyti pasekmę bet kokios neišspręstos užsitęsusių problemos.

Aptarus šeimos ir socialinės rizikos sąvokas, galima apžvelgti ir pačią socialinės rizikos veiksniais patiriančią šeimą. LR seimo 2008 m. patvirtintoje Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje yra apibrėžta kas yra socialinės rizikos veiksniais patirianti šeima. Ten nurodoma, kad socialinės rizikos veiksniais patirianti šeima - tai šeima, kurioje auga vaikai iki

18 metų ir tie vaikai auga netinkamoje aplinkoje, t.y., patiria smurtą - psichologinį, fizinį ar seksualinį; yra netinkamai auklėjami ar prižiūrimi; vienas ar keli šeimos nariai turi priklausomybes alkoholiui, narkotikams, psichotropinėms medžiagoms, azartinams žaidimams ir pan. Kantowicz (2019) teigia, kad socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų apibrėžimai skiriasi. Šie skirtumai dažniau siejami su šalies politika ir kultūra, nes rizikos faktoriai išlieka panašūs. Kondrotaitė, (2006) socialinės rizikos veiksnius patiriančią šeimą apibūdina kaip mažą pirminės socialinės grupės tipą, kuris tik iš dalies geba vykdyti savo funkcijas ir neatitinka savo pirminės paskirties. Autorės teigimu dažnai tokios šeimos bendrauja su sau lygiomis (patiriančiomis socialinės rizikos veiksnius ar kitaip trikdančios įprastą visuomenės funkcionavimą). Gudzinskiene & Augutavicius (2018) stengiasi šią sąvoką išplėsti apimant įstatymuose numatytus veiksnius ir priežastis, kurie įtakoja socialinės rizikos veiksnius patiriančios šeimos susiformavimą.

Todėl autorių teigimu - tai šeima, kurioje vyrauja vienokių ar kitokių priežasčių iššaukta krizė, kuri turi įtakos šeimos kaip instituto socialiniam statusui. Ziggi Ivan Santini ir kt. (2020) teigia, kad socialinės rizikos šeimos tai socialinės rizikos veiksnius patiriančios šeimos, kurių normalus funkcionavimas yra sutrikdytas dėl tam tikrų priežasčių, kurios įtakoja šeimos nevisavertiškumą.

Kaip matyti iš sąvokų, jose figūruoja priežastys arba veiksniai, kurie įtakoja socialinės rizikos atsiradimą. Vienose sąvokose šie veiksniai įvardijami, kitose ne, tačiau veiksniai arba aplinkybės yra būtina sąvokos dedamoji. Todėl socialinės rizikos veiksnius patiriančią šeimą galima apibūdinti kaip šeimą, kurioje nors vienas narys yra veikiamas tam tikrų veiksnių ar aplinkybių ir dėl to kenčia visas šeimos institutas. Tokios šeimos patiria socialinę krizę ir pačios nepajėgia su ja susidoroti toliau grimzdamos į socialinį atskirtį. Nors LR seimo 2008 m patvirtintoje Valstybinėje šeimos politikos koncepcijoje tokios šeimos apibrėžtyje įvardijama, kad joje turi būti bent vienas nepilnametis asmuo, tačiau analizuojant šeimos sąvoką, nepilnamečiai vaikai neįvardijami kaip būtina šeimos sudedamoji dalis. Lietuvos Respublikos piniginių socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatyme (2004) taip pat minima, kad į šeimos sudėtį turėtų būti įtraukti asmenys iki 24 metų, kurie lanko mokymo įstaigas, tačiau neįtraukiami pas globėjus esantys vaikai.

Todėl socialinės rizikos veiksnius patiriančios šeimos apibrėžties reglamentavimas nėra visiškai aiškus. Tačiau, kad ir kokia tai būtų šeima, ją turi veikti nepalankūs veiksniai ar aplinkybės, kurie įtakoja socialinės rizikos susiformavimą. Lietuvos Respublikos piniginių socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatyme (2004) taip pat teigiama, kad neigiami veiksniai nebūtinai turi veikti nepilnamečius ir čia socialinės rizikos veiksnius

patiriančios šeimos sąvokoje akcentuojamas vieno ar kelių šeimos narių neigiamas poveikis kitiems šeimos nariams nepriklausomai nuo jų amžiaus. Ir nurodoma, kad asocialiai besielgiantys asmenys naudoja valstybės gaunamą paramą ne šeimos interesams. Šiame įstatyme yra išvardinti veiksniai, kurie siejami su asocialia veikla: tai - elgetavimas, valkatavimas, skurdas, psichologinė įtampa (ligos), alkoholizmas, narkomanija, lošimai, nusikalstama veikla, nedalyvavimas darbo rinkoje.

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006) pateikiamas platesnis veiksmų ir aplinkybių sąrašas, kuris papildytas ir nemokėjimu ar negalėjimu tinkamai prižiūrėti vaikų. Tai pat šiame įstatyme yra pateikta ir socialinės rizikos veiksmus patiriančio vaiko sąvoka, kuriam priskiriami visi suaugusiam asmeniui būdingi socialinės rizikos veiksniai bei pavojai, susiję su suaugusių poveikiu, dėl kurių jo visuomeninis gyvenimas yra ar gali būti apribotas.

Taip pat kaip vienas iš neigiamų veiksmų yra įtrauktas išnaudojimas ar prekyba žmonėmis. Tačiau Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006) prie socialinės rizikos veiksmų nėra skurdo. Todėl bendrai analizuojant veiksmus, įtakančius socialines rizikos susidarymą, skurdo ir prekybos žmonėmis veiksmus reiktų eliminuoti, nes jie nėra vieningai reglamentuoti visuose teisiniuose dokumentuose.

Socialinės rizikos veiksmus patiriančios šeimos samprata nėra nusistovėjusi sąvoka. Tam įtakos turi jos įvairialypiškumas. Teisiniuose LR dokumentuose nėra visiško sutapimo traktuojant atskiras socialinės rizikos veiksmus patiriančios šeimos apibrėžtis. Skirtingai traktuojama šeima, nevienodai traktuojama socialinė rizika ir socialinę riziką lemiantys veiksniai. Tačiau socialinės rizikos veiksmus patiriančios šeimos apibrėžtis išlaiko nekintančias dalis, kuriomis remiantis galima sudaryti socialinės rizikos veiksmus patiriančios šeimos apibrėžimą, kuris neprieštarautų teisės aktams. Socialinės rizikos veiksmus patirianti šeima, tai šeima, kurioje vienas ar keli šeimos nariai daro neigiamą poveikį kitiems šeimos nariams vykdydami asocialią, nusikalstamą ar kitokią draudžiamą ir neigiamą poveikį darančią veiklą. Tokia veikla apima: elgetavimą, valkatavimą, alkoholizmą, narkomaniją, azartinius lošimus, nusikalstamą veiklą, fizinį ar psichologinį smurtą bei šeimai skirtų pajamų eikvojimą ne šeimos reikmėms.

1.2 Jaunuolio, augančio socialinės rizikos veiksniais patiriančioje šeimoje, apibrėžtis

Lietuvoje vykdoma Lietuvos ir jaunimo politika. Jos gairėse teigiama, kad ši politika skirta 14-29 metų asmenims, kurių pernai Lietuvoje buvo 486 tūkstančiai (Lietuvos respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2022). Ūselė (2016) nagrinėdama socialinę brandą aptaria ir žmogaus raidos stadijas, kuriose, pasak autorės, paauglystė apima laikmetį nuo lytinės brandos iki 20 m., o jaunas suaugęs žmogus - nuo 20 iki 40 metų. Autorė pažymi, kad žmogaus raidos stadijų pavadinimai yra sutartiniai, o pereinamieji laikotarpiai nėra apibrėžti. Obadovics & Bruder (2017), analizuodami socialinės ekonominės struktūros įtaką raidai, teigia, kad jaunuoliais išsivysčiusiame pasaulyje galima laikyti asmenis nuo 14 metų. Tačiau autoriai nenurodo šio tarpsnio pabaigos ribos. UNESCO statistikos duomenų apžvalgoje jaunuoliai įvardijami kaip 15-29 metų amžiaus asmenys.

Petrauskaitė & Uvarovaitė, (2020), analizuodamos problemas susijusias su iš globos namų išeinančiais į gyvenimą asmenimis, jaunuolių amžių apibrėžia nuo 16 iki 24 metų. Hobbs & Power (2013) jaunuoliais įvardija asmenis sulaukusius 12 metų ir vyresnius. Europos komisijos sąvokų apibrėžtyje teigiama, kad jaunuolių amžius pagal skirtingas programas gali būti nuo 13 iki 30 metų (European Commission, 2022).

Lietuvos Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo ir Norvegijos finansinio mechanizmo subsidijų įstatyme siūloma jaunuolio amžių apibrėžti nuo 16 iki 25 metų amžiaus (1K-120 Dėl Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo ir Norvegijos finansinio mechanizmo subsidijų..., 2009).

Didelė įvairovė amžiaus tarpinių leidžia teigti, kad nustatytos ir apibrėžtos amžiaus grupės, priskiriamos jaunuoliams, nėra. Todėl siekiant apibrėžti jaunuolio amžių pasirenkamas dažniausiai pasitaikantis 16-29 metų amžiaus tarpsnis.

Europos komisija jau 2009 metais pasiūlė dokumentuose keisti socialiai apleisto jaunuolio sąvoką į mažiau galimybių turinčio jaunuolio sąvoką. Tokia sąvokų kaita siekiama pabrėžti netinkamas aplinkybes, kurioms susiklosčius jaunuoliai neturi galimybių tinkamai augti ir tobulėti (1K-120 Dėl Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo ir Norvegijos finansinio mechanizmo subsidijų..., 2009). Socialinės rizikos veiksniais patiriančioje šeimoje augantys vaikai patiria vieną iš nepageidaujamų veiksnių, kurie mažina jų galimybes. Europos komisijos apibrėžtyje būtent ir akcentuojama, kad jaunas žmogus, kuris turi mažiau galimybių nei jo bendraamžiai, siekiant formalaus ir neformalaus, tarptautinio švietimo ir mobilumo, pilnavertiško dalyvavimo visuomeniniame gyvenime, dažniau patenka į socialines atskirtis. Jie susiduria su socialinėmis, ekonominėmis, fizinėmis, kultūrinėmis, sveikatos ir k.t.

problemomis. Tame pačiame dokumente pateiktas ir pažeidžiamo jaunuolio apibūdinimas – tai toks jaunas žmogus, kuriam būdingos daugiaprobleminės gyvenimo situacijos, galinčios kilti iš makrosocialinių, socialinių ir asmenybių veiksnių.

Lisauskienė & Aleksienė (2016) rizikingoje aplinkoje augančius jaunuolius įvardija kaip nemotyvuotus, neaktyvius. Autorių nuomone jie nebuvo laiku nukreipti tinkama linkme, jiems nebuvo parodytas tinkamas pavyzdys. Autorių teigimu dažnai tokiose šeimose augantys vaikai turi polinkį į nusikalstamas veiklas, visuomenės tvarkos trikdymą. Jie negalvoja apie ateities perspektyvas, jiems sunkiau įsitraukti į visuomenines veiklas, sunkiau susirasti darbą. Lisauskienė & Rimkevičienė (2019) teigia, kad psichoanalitinės savęs naikinančio elgesio interpretacijos teorijos pagrindžia neigiamą socialinės rizikos veiksnius patiriančios šeimos įtaką jaunuoliui ir jo elgesio formavimuisi.

Autorių teigimu naujausi socializacijos teorijos tyrimai įrodo ne tik bendraamžių, tačiau ir šeimos, mokyklos poveikį jaunuolio elgesiui. Nacionalinio skurdo mažinimo tinklo ataskaitoje teigiama, kad jaunuolis augantis nepalankioje aplinkoje – tas, kuris neturi tinkamo pavyzdžio ar atitinkamos pagalbos šeimoje. Jo aplinka įtakoja jo tolimesnius veiksmus, nes atliktas tyrimas parodė, kad daugelis tokių vaikų būna neatsakingi tėvai, nekreipia dėmesio į vaikų higieną, socialinius įgūdžius ir pan. (Nacionalinis skurdo mažinimo organizacija, 2020). Ataskaitoje teigiama, kad socialinė padėtis dažnai perduodama iš kartos į kartą, nes bloga aplinka veikia jaunuolius ir jų socialinius įgūdžius. Bonnie ir kt. (2015) teigia, kad jaunuolius veikia aplinka, augdamas nepalankioje sau aplinkoje jis gali neįgyti tam tikrų įgūdžių ar net prarasti sveikatą, visa tai vėliau veikia jo tolesnius įgūdžius.

Atlikus jaunuolio, augančio netinkamoje aplinkoje, apibrėžimo analizę, galima teigti, kad visi autoriai įrodymais grindžia jaunuolių patirčių šeimose įtaką jų tolimesniems veiksams ir gyvenimui. Nerenz ir kt. (2021) teigia, kad prie aplinkos prisideda ir asmeninės savybės, tačiau jos pradeda formuoti aplinką, kurioje jaunuolis gyvena. Asmeninės savybės veikia jaunuolio karjerą, problemų sprendimo galimybes, požiūrius, asmeninius ir socialinius santykius. Jeigu vaikas auga globos namuose, tai tokį požiūrį jam padeda sukurti globos namų socialinis darbuotojas. Jis padeda ne tik įgyti pagrindinius, tačiau ir atskleisti jaunuolio gebėjimus ir kelią jų įgyvendinimui.

Jaunuolio sąvoka amžiaus požiūriu nėra apibrėžta. Skirtingi šaltiniai nurodo skirtingus amžiaus tarpsnius jaunuoliui apibrėžti. Pasak skirtingų autorių tai gali būti nuo 12 iki 40 metų. Jaunuoliai, kurie auga socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose, patiria vieną ar kelis rizikos veiksnius (skurdo, nepriežiūros, smurto artimoje aplinkoje ir k.t.), kurie įtakoja jų

tolimesnę raidą, socialinius santykius, karjerą. Visi autoriai pastebi, kad skirtingi rizikos veiksniai gali veikti jaunuolius, tačiau pagrindinis yra jų artimiausia aplinka.

1.3 Veiksniai, įtakoiantys jaunuolius, augančius socialinės rizikos veiksniais patiriančioje šeimoje

Analizuojant socialinės rizikos veiksniais patiriančios šeimos sąvoką (žiūr. 1.1 skyrių) ir netinkamoje aplinkoje augantį jaunuolį (žiūr. 1.2 skyrių), jau buvo paminėti socialinę riziką įtakoiantys veiksniai. Tačiau Rapolienė ir kt. (2018) išskiria socialinės atskirties ir socialinės rizikos veiksnių sąveiką. Socialinė sąveika, apie kurią mini ir Kondrotaitė (2006), turi įtakos rizikos veiksnių gausai ir kitimui rizikos veiksniais patiriančiose šeimose, o tuo pačiu ir rizikos faktorius jaunuoliui augančiam tokioje šeimoje. Tereškinas & Bučaitė-Vilkė (2018) pabrėžia šeimos, draugų, kaimynų, giminaičių ir socialinių darbuotojų svarbą formuojantis rizikos veiksniais.

Autoriai teigia, kad skirtingi atskirties veiksniai, tokie kaip mažos pajamos, sveikatos sistemos naudojimosi galimybių ribotumas, žemas išsilavinimo lygis, nesaugi aplinka ir t.t., didina socialinių problemų atsiradimo tikimybę. O'Donnell ir kt. (2018) teigia, kad socialinės problemos, tai tie veiksniai, kurie įtakoja socialinės atskirties susiformavimą. Tokie asmenys nebeieško pagalbos ją teikiančiose institucijose, dažnai pasikeičia ir jų bendravimas su šeimos nariais, jie kartais visiškai užsidaro savyje, o kartais ieško bendraminčių, kurie įtakoja dar didesnę socialinę atskirtį ar didina socialinės rizikos susidarymą. Hämäläinen & Matikainen (2018) teigia, kad socialinė atskirtis ir socialinė rizika turi tarpusavio priklausomybę ir jų susiformavimą gali lemti tokie patys veiksniai (1 lentelė).

1 lentelė. Socialinės rizikos veiksniai

Socialinės rizikos veiksniai	Socialinės rizikos veiksnių apibūdinimas
Vaikai	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikų nepriežiūra, • smurtas, • prievarta, • negalia, • hiperaktyvūs, • lėti vaikai, • vaikai su elgesio problemomis ir pan.

Tęsinys sekančiame puslapyje

Šeima	<ul style="list-style-type: none"> • Psichologinės problemos, • neįgalumas, • socialinė izoliacija, • smurtas, • neigiamos nuostatos į vaiko elgesį, • konfliktai, • skyrybos, • netektis, • priklausomybės, • prievarta ir pan.
Socialinė aplinka	<ul style="list-style-type: none"> • Šalies socialinis ekonominis išsivystymas, • šalies socialinė politika, • stichinės nelaimės, • sveikatos priežiūros sistemos, • švietimo sistemos spragos, • nedarbas, • socialinės paramos stoka, • pavojinga kaimynystė, • skurdas, • benamystė, • smurto kultūra, • priklausomybių gydymo ir reguliavimo politika ir pan.

Šaltiniai: Hämäläinen & Matikainen (2018); O'Donnell ir kt.(2021)

Socialinės rizikos veiksniai daugeliu atveju (žiūr.1 lentelė) yra kultūros, politikos ir auklėjimo, šeimos instituto suvokimo padarinys. Hämäläinen & Matikainen (2018) teigia, kad vis dar fizinės bausmės vaikams priimamos kaip savaime suprantamos, kai kuriose šalyse vaikai labai anksti įdarbinami ir pan.

Diekert ir kt. (2021) teigia, kad socialinę riziką sukelia patys žmonės ir nuo jų pačių priklauso papulsi jie į socialinės rizikos grupę ar nepapulsi. Kad ir pasirašytos netinkamos darbo

sutartys, kur rizika tapti neįgaliau ar žūti yra neadekvačiai įvertinta. Nesiimama priemonių turto saugumui užtikrinti, nesinaudojama jokiais apsaugos programomis, neįvertinama kredito rizika ir pan. Hanson ir kt. (2019) teigia, kad šios rizikos dažnai yra per mažai kontroliuojamos valstybės.

Pačios šeimos ne visada gali tinkamai įvertinti savo kredito išmokų ar kitokio pobūdžio veiksmus, kurie vėliau gali sukelti krizę šeimoje, o valstybė vengia kištis ir kontroliuoti šiuos procesus. Nerenz ir kt. (2021) teigia, kad socialinės rizikos kontrolė tam tikrose srityse yra būtina siekiant mažinti socialinę atskirtį ir socialinių problemų patiriančių šeimų skaičių.

Autorių nuomone, valstybė turėtų priimti griežtesnę kontrolę siekiant išvengti nelygybės. Jų nuomone tokia nelygybė labai akivaizdi sveikatos sektoriuje, kada dalis žmonių negali pasinaudoti mokamomis paslaugomis, o valstybės finansuojamos paslaugos nėra savalaikės. Joynt ir kt. (2017) teigia, kad tokie faktoriai kaip pajamos, rasė, etniškumas ir bendruomenė, kurioje gyvenama ar dirbama, tai pagrindiniai veiksniai turintys įtakos socialinei rizikai formuotis. Kluczniok (2017) pastebi, kad šeimų, susiduriančių su socialinės rizikos veiksniais (migracija, kilmė, skurdas, žemas tėvų išsilavinimas, auginami tik su vienu iš tėvų ar be tėvų ir pan.) vaikai labiau linkę į socialinę atskirtį ir netgi perima socialinį šeimos statusą. Jie prasčiau mokinasi, jų prastesnė socializacija, jie linkę į priklausomybes, nusikalstamumą ir pan.

Whelan ir kt. (2022) teigia, kad socialinės rizikos veikiami žmonės pasižymi menka saviverte. Tokiose šeimose nėra ryšio tarp šeimos narių, tėvai mažiau dėmesio skiria ar visiškai neskiria dėmesio vaikų auklėjimui. Kai kuriais atvejais jie net neturi tinkamų įgūdžių auklėti vaikus. Vincent & Petch (2017) pastebi, kad socialinės rizikos faktoriai vaikams ir suaugusiems yra skirtingi. Nuo vaikų amžiaus priklauso rizikos faktorių poveikis. Mažiesiems vaikams reikalingas tėvų dėmesys, meilė, ryšys, maistas ir apranga. Vyresniems jau svarbu ir saviraiška, ekonominė šeimos padėtis ir pan. Tačiau tėvai ir aplinka - tai pagrindiniai veiksniai socialinei rizikai įsišaknyti vaikuose.

Sticca ir kt. (2020) išskyrė 14 rizikos veiksnių, kurie turi didžiausią poveikį vaikams augantiems socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose, tai:

- vaikas auga nepilnoje šeimoje;
- alkoholio, narkotikų ar psichotropinių medžiagų vartojimas;
- smurtas šeimoje;
- psichologinis šeimos narių smurtas vienas kito atžvilgiu;
- mažos šeimos pajamos;

- meilės ir ryšio stoka;
- pastovi migracija;
- artimųjų sunkių ligonių slaugymas;
- artimųjų mirtinos ligos ar mirtis;
- draugo mirtis, brolio ar sesers mirtis;
- netinkama sveikatos priežiūra;
- persikėlimas iš vienos šeimos į kitą;
- buvusios ar esamos meilės problemos;
- kiti ne tokie svarbūs šeimos socialinės rizikos faktoriai.

Autorių teigimu prieš pradėdant dirbti su riziką patiriančiomis šeimomis ar vaikais pirmiausiai reikia išsiaiškinti kokie veiksniai veikia šeimą ar vaiką, tik tada galima jiems suteikti tinkamą pagalbą. Taip pat reikia įvertinti ar šeima turi gebėjimų spręsti kylančias problemas.

Jaunuoliai iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų yra socialiai pažeisti ir susiduria su savo asmens vertės problema. Tokie jaunuoliai nesugeba savęs atkleisti ir parodyti savo galimybių visuomenei priimtinais būdais. Jie užsislendžia savyje, nedalyvauja arba nepakankamai dalyvauja socialiniame gyvenime. Dėl menkavertiškumo jausmo, socialinių interesų nebuvimo patenka į socialinę atskirtį, nesugeba laiku išspręsti juos liečiančių susidariusių problemų. Todėl darosi sunku jaustis reikalingu visuomenėje, jausti savo vertę, o kai nėra sąmoningos atsakomybės už savo elgesį, nesilaikoma visuomenėje priimtų elgesio, moralinių normų, kartu prarandamas ir savo vertingumas. Tada susidariusios gyvenimo krizės yra sprendžiamos iš materialinės pusės požiūriu, o ne įvertinant dvasinę ir moralinę gyvenimo sferą.

Paauglystės metais visi nori būti greitai įvertinti, pripažinti. Tada ir darosi sunku jaunuoliams, kurie auga socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose, patiria socialinę atskirtį, nutolsta nuo visuomeninių vertybių. Šiems jaunuoliams yra būdingas nesugebėjimas atsiskleisti.

Socialinės rizikos veiksniai veikiantys šeimą gali būti labai įvairūs - socialiniai, demografiniai, ekonominiai, psichologiniai ir t.t. Skirtingą veiksnių poveikį lemia socialinę riziką patiriančio žmogaus individualios savybės ir amžius, gebėjimas susidoroti su kylančiomis problemomis. Vaikų socialinės rizikos problemos dažnai prasideda nuo šeimos narių asocialaus elgesio. Socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose gyvenantiems vaikams ar jų šeimos nariams iškyla rizika atsidurti socialinėje atskirtyje. Rizikos veiksnių

atsiradimui įtakos gali turėti ir neatsargūs, neapgalvoti suaugusių veiksmai, per mažas valstybės dėmesys problemų sprendimui ir kiti išoriniai faktoriai, taip pat aplinkos, kurioje jie gyvena, poveikis.

1.4 Socialinio darbuotojo vaidmuo sprendžiant jaunuolių, augančių socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose, problemas

Kad ir kiek, ir kokių veiksnių nulemtų jaunuolio elgesį, labai svarbus vaidmuo tenka apsauginiams veiksniams, kurie, pasak Barkauskienės & Zacharevičienės (2019), gali atsvirti dalį neigiamų veiksnių. Todėl autorės teigia, kad labai svarbu išsiaiškinti ar tokių veiksnių yra, kokie jie ir kokia jų įtaka jaunuoliui. Velleman & Templeton (2016) teigia, kad labai svarbios yra ilgalaikės pasekmės tiek teigiamų, tiek neigiamų veiksnių.

Vaiko teisių konvencijoje (1989) akcentuojama tėvų ir valstybės atsakomybė ir santykis užtikrinant nepilnamečių vaikų poreikių tenkinimą. Vaiko atėmimą iš šeimos akcentuoja kaip kraštutinę priemonę. Tačiau Kluczniok (2017) pastebi, kad būtent vaikystėje patirti rizikos veiksniai turi ilgalaikį poveikį ir jaunuolio formavimąsi, požiūrį elgseną nukreipia netinkama linkme. Tamutienė (2018) teigia, kad jaunuoliams, augantiems socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose, dažnai reikalinga ne tiek fizinė, kiek psichologinė pagalba – pasikalbėjimas, atsiskleidimas.

Bishop & Herron (2015) teigia, kad pagalba vaikui ir jaunuoliui turi parsidėti nuo „priėjimo“ prie jo, nuo pokalbio, kuri yra labai svarbus siekiant išsiaiškinti ko jaunuoliui, trūksta, kas paskatino jį elgtis vienaip ar kitaip. Dėl Valstybinės jaunimo politikos koncepcijos įgyvendinimo 2000-2001 metų programoje "Jaunimas Lietuvoje" (1998) vyrauja nuomonė, kad jaunuolių nesugebėjimas spręsti problemas ir įsitraukimas į netinkamas veiklas buvo traktuojamos kaip problema. Iš to išplaukia mintis, kad pats jaunuolis yra problema. Neįvertinamas aplinkos poveikis ir nesigilinama į jaunuolio problemas.

Tačiau 2030 metų Nacionalinėje pažangos strategijoje (2021) jau įvertintos aplinkos problemos, veikiančios jaunuolius, o patys jaunuoliai nebevertinami kaip problema. 2030 metų Nacionalinėje pažangos strategijoje (2021) akcentuojamas šeimos institutas ir jo stiprinimas, skiriamas dėmesys kompleksinių paslaugų sistemai. Tai apima ir veiklas su jaunuoliais iš socialinėse rizikos veiksnius patiriančių šeimų, bei jų problemomis.

Miginis (2015) Darbo su jaunimu įgyvendinimo Lietuvoje analizėje teigia, kad šiuo metu vyrauja ne viena darbo su jaunimu programa, kuri skirta jaunimui, nepriklausomai nuo jų socialinio statuso:

1. Darbas su jaunimu gatvėje;
2. Darbas su jaunimu centruose;
3. Darbas su jaunimu konsultavimo ir informavimo centruose;
4. Mobilus darbas su jaunimu;
5. Projektinis darbas su jaunimu;
6. Tarpsektorinis ir tarpžinybinis bendradarbiavimas.

Visose šiose programose dalyvauja socialiniai darbuotojai, kurių pareigos labai plačios.

Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakyme Nr. A1-92 „Dėl Socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikacinių reikalavimų“ (2006) įsakyme apibrėžtos socialinių darbuotojų ir jų padėjėjų nuostatos, profesinės veiklos, žinios, įgūdžiai, asmeninės savybės. Be šio įstatymo socialinis darbuotojas, vykdydamas veiklas, turi vadovautis LR konstitucija, vyriausybės nutarimais, norminiais aktais, socialinių darbuotojų etikos kodeksu, darbo su socialinės rizikos veiksniais patiriančia šeima aprašu.

Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakyme Nr. A1-92 „Dėl Socialinių darbuotojų ir socialinių darbuotojų padėjėjų kvalifikacinių reikalavimų“ (2006) įsakyme pateiktas socialinio darbuotojo apibrėžimas iš kurio tampa aišku, kad jų veikla turi būti skirta ryšių tarp žmonių, jų aplinkos gerinimui siekiant sustiprinti jų prisitaikymo prie aplinkos ir integracijos visuomenėje galimybes. Iš šio apibrėžimo matyti, kad socialinis darbas susijęs su pokyčiais ir galimybe bendruomenei bei žmogui spręsti kylančias problemas.

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme (2006) teigiama, kad socialinis darbuotojas teikia socialines paslaugas, dirba su socialinės rizikos veiksniais patiriančiomis šeimomis.

Socialinės rizikos veiksniais patiriančioms šeimoms teikiamos paslaugos apima ir sveikos, ir darnios aplinkos šeimoje kūrimą ir palaikymą, socialinių įgūdžių su visuomene formavimą, ir šeimoje augančių vaikų ir jaunuolių visapusį vystymą, ugdymą ir jų saugios aplinkos, tinkančios jų vystymuisi, kūrimą. Merfeldaitė & Dilytė (2016) teigia, kad socialinis darbuotojas, organizuodamas paslaugas jaunuoliams, tampa tarpininku tarp jų ir jų aplinkos.

Darbuotojo tikslas - sukurti kuo saugesnę aplinką, formuojančią jaunuolio tinkamus įgūdžius ir užtikrinti, kad būtų sukurta tinkama psichologinė aplinka. Aleknavičienė & Pivorienė (2022) socialinį darbuotoją įvardija kaip pagrindinę galimybę rizikos grupės jaunuoliams spręsti susidariusias problemas. Nes, pasak autorės, socialinis darbuotojas yra arčiausiai jo aplinkos, jis gali suprasti jį ir jo aplinką, įvertinti jo problemas ir pasiūlyti tinkamus ir priimtinus sprendimo būdus.

Walker (2012) teigia, kad pagrindinė socialinių darbuotojų, dirbančių su jaunuoliais darbo esmė – spręsti dalinius uždavinius, atlikti ankstyvąją prevenciją, ugdyti socialinius įgūdžius teikiant visas reikalingas paslaugas siekiant tinkamos jaunuolio integracijos ir jo gerovės užtikrinimo. Aleknavičienė & Pivorienė (2022) ir Walker (2012) mano, kad pagrindinis socialinio darbuotojo uždavinys yra išklausti problemas, palaikyti jaunuolį, įgauti jo pasitikėjimą ir, esant reikalui, būti tarpininku problemų sprendime. Aleknavičienė & Pivorienė (2022) teigia, kad socialinis darbuotojas tai ne tik profesionalas, tai - atjaučiantis ir suprantantis, į problemą įsigilinęs žmogus, kuris susiduria su išsigandusiu, nebegalinčiu susidoroti su problemomis jaunuoliu. Socialinio darbuotojo pagrindinis uždavinys - padėti tokiam jaunuoliui susidoroti su kylančiomis problemomis. O pradėti viską reikia nuo sugebėjimo „priėti“, išklausti, suprasti ir įtraukti jaunuolius į problemų sprendimą.

Preibienė & Žebrauskaitė (2019) teigia, kad visus reikiamus įgūdžius jaunuoliai turėtų gauti iš savo tėvų. Globos įstaigose tokias pareigas turi atlikti socialinis darbuotojas. Socialiniam darbuotojui tenka ypatingas – tėvų vaidmuo. Socialinis darbuotojas perima visas tėvų funkcijas ir turi rūpinti vaiko fizine, psichologine ir socialine gerove. Socialinis darbuotojas bendradarbiaudamas su mokymo įstaiga, seka vaiko mokymosi rezultatus, lavina kasdieninio gyvenimo ir darbinius įgūdžius, užtikrina turiningą vaiko laisvalaikį, neformalų ugdymą. Naudoja įvairius socialinius modelius ir padeda vaiko artimiesiems spręsti su jaunuoliu susijusias problemas, sprendamas šeimos ir jaunuolio problemas atskirai, bei padėdamas jaunuolio artimiesiems suprasti jo poreikius.

Preibienė & Žebrauskaitė (2019) mano, kad socialinis darbuotojas perima ne tik visus tėvų vaidmenis, tačiau dar turi būti ir geras psichologas bei organizatorius. Vis šie vaidmenys labai svarbūs siekiant, kad į gyvenimą išėjęs jaunuolis taptų savarankiškas ir sugebėtų tinkamai spręsti kylančias problemas.

Socialinis darbuotojas turi atlikti daug vaidmenų dirbdamas su jaunuoliais iš rizikos veiksnius patiriančių šeimų. Socialinis darbuotojas turi diferencijuoti nuo psichologo iki mokytojo ir nuo tarpininko iki vadybininko. Svarbiausias socialinio darbuotojo uždavinys siekiant padėti jaunuoliams iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų yra jo įgūdžių formavimas.

1.5 Jaunuolių, augančių socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose, įsitraukimas į problemų sprendimo procesą

Almqvist & Lassinantti (2018) atliktas tyrimas parodė, kad jaunuoliai gyvenantys socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose, gyvena netinkamoje aplinkoje, kuri negali patenkinti jo bazinių poreikių ir suformuoti tinkamų įgūdžių. Tokia aplinka įtakoja silpną jaunuolio socializaciją ir sukuria viziją, kad galimybių išspręsti susidariusias problemas nėra arba jų labai mažai. McMullin (2018) teigia, kad daugelis jaunų žmonių nesulaukia pirminės pagalbos, nes jiems trūksta žinių, jie turi susidarę neigiamą nuomonę arba turi neigiamą patirtį. Jie jaučiasi bejėgiai dėl savo nuostatų ir įsitikinimų. Johansson ir kt. (2021) atliktas tyrimas parodė, kad tėvai ar šeimos, gaunančios socialinių darbuotojų paslaugas, pasižymi padidėjusiu savarankiškumu ir įsitraukimu į problemų sprendimą. Tokių šeimų jaunuoliai, matydami socialinio darbuotojo įtaką ir tėvų gebėjimą įsitraukti sprendžiant problemas, patys pradeda ieškoti pagalbos ir įsitraukia į savo problemų sprendimą. Autorių manymu taip yra dėl to, kad jie pastebi teigiamus pokyčius jų ar jų šeimų gyvenime.

Jaunuoliams, augantiems socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose, yra labai svarbu, jeigu jie pamato, kad su socialiniu darbuotoju gali ne tik pakalbėti, bet ir pasitarti jiems rūpimais klausimais, pasiklausti patarimo, paieškoti kartu galimų išeičių iš susidariusių situacijų. Bendraujant su tokiais jaunuoliais būtina parodyti, kad juose yra vertinama ir tai, kas dažnai nepastebima arba nevertinama kaip jo stiprybė, o kartais net priešingai – gali būti net priekaištaujama.

Kartais bandymai suteikti bet kokią pagalbą sutinkami priešiška, nes jaunuoliai, gyvendami sudėtingose situacijose ir turėdami daug neigiamų patirčių, nenori permainų, nes jos kelia jiems stresą, baimę. Nors pasitikėjimas čia yra labai svarbus, bet vien jo nepakanka. Todėl dirbant su socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų jaunuoliais, norint pasiekti išsikeltų tikslų, būtinas yra motyvacijos skatinimas. Siekiant stiprinti turimus ir ugdyti naujus įgūdžius, pirmiausia reikia atrasti, išsiaiškinti jaunuolio turimas stiprybes ir bendraujant su juo, nuolat jas akcentuoti. Darbo sėkmė didele dalimi priklauso įgyto bendradarbiaujančio ryšio su jaunuoliu užmezgimo ir palaikymo. Tokiu atveju daugiau tikimybės, kad galima bus jį patį įtraukti į sprendimų priėmimą.

Friberg & Martinsson (2017) teigia, kad yra 4 etapai, kuriuos praėję jaunuoliai sugeba patys įsitraukti į problemų sprendimą:

1. Pirmas etapas - susipažinimo, supratimo ir įsisavinimo. Šiame etape socialinis darbuotojas suteikia informaciją, padeda ją suprasti. Padeda suvokti konteksto ar gyvenimo sąlygų pasikeitimo galimybę ir būtinybę bei, esant poreikiui, prisitaikyti prie naujų sąlygų.

2. Antrame etape jau skatinamas ryšio užmezgimas, skatinamas išsipasakojimas, problemos mąsto suvokimas, reikiamos pagalbos įvertinimas. Jaunuoliui padedama suvokti jo poreikius ir socialinio kontakto būtinybę.
3. Trečiame etape vyksta mobilizacija ir ryšių užmezgimas. Jaunuoliai mezga ryšius su panašias problemas turinčiais jaunuoliais ar jas išgyvenusiais vyresniaisiais, jie išmoksta naujų socialinių įgūdžių. Jaunuoliai pradeda jausti poreikį veikti ir įsitraukti į problemų sprendimo ar kitas prasmingas veiklas. Jaunuoliai susiduria su naujais vaidmenimis, kuriuos jie stengiasi atlikti ir tai jiems sukelia pasitenkinimą ir laimės jausmą. Šios teigiamos emocijos stiprina savivertę, jaunuoliai tampa savarankiškesni, nes suvokia, kad visada yra galimybė rinktis.
4. Ketvirtame etape jaunuoliai, panaudoję sukauptas žinias ir patirtis, įsitraukia į problemų sprendimo veiklą.

Keyzers ir kt. (2019) teigia, kad labai svarbus socialinių ir gyvenimo įgūdžių ugdymas siekiant paskatinti jaunuolį įsitraukti į problemų sprendimą. Socialinių ir gyvenimo įgūdžių turintys jaunuoliai stengiasi save realizuoti kaip asmenybę. Tokie jaunuoliai jaučiasi esą socialiniai individai, jie greičiau socializuojasi ir problemų sprendimo procesas einasi gana sklandžiai. Jaunuoliai, kurie tokių įgūdžių stokoja, jaučia fiziologinį egzistavimą, tačiau jiems stinga pasitikėjimo, socializacijos, todėl juos būtina įtraukti į įgūdžių ugdymo veiklas, kurios padėtų „atverti“ akis ir pamatyti kitokius sprendimo būdus – galimybes. Jeigu jaunuolio ir socialinio darbuotojo santykiai nebus grįsti pasitikėjimu, o jaunuolis neįgis gyvenimo įgūdžių, tai jo įtraukti į problemų sprendimą nepavyks.

Paaugliai iš socialinės rizikos veiksniais patiriančių šeimų įvardija konkrečius teigiamos įtakos veiksniais. Jiems labai svarbus yra tarpusavio ryšys, kurio dažnai stokoja šeimose. Labai vertina pokalbius, kai jiems asmeniškai išskiriama laiko. Toks bendravimas stiprina jaunuolių ir socialinių darbuotojų tarpusavio ryšį, jaunuoliai jaučiasi vertinami, išgirsti. Tada ir galima stiprinti, jo kaip asmens, orumą ir daryti įtaką, skatinti pačiam priimti sprendimus.

Bacchini & Esposito (2020) teigia, kad jaunuoliai turi turėti tam tikrus įgūdžius, tik tuomet jie galės sėkmingai spręsti problemas. Autoriai mano, kad jaunuoliai turi mokėti išklaudyti, mokėti tinkamai reikšti mintis ir jausmus, laikytis bendrų elgesio normų, turi mokėti ne tik priimti pagalbą bet ir ją teikti, turi mokėti užjausti, sugebėti atskirti gerus ir blogus dalykus (elgesį), mokėti užmėginti ryšius ir juos palaikyti, kurti pasitikėjimu grįstus ryšius. Jeigu jaunuolis turi tokius įgūdžius, jis sugebės atpažinti savo poreikius, spręsti gyvenime

kylančias problemas, laikytis visuomenėje vyraujančių elgesio normų ir jausis savimi pasitikintis.

Jaunuolių iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų įsitraukimas į problemų sprendimą galimas tik tuomet, jeigu jis turi pakankamai socialinių ir gyvenimo įgūdžių. Tam, kad šie įgūdžiai būtų suformuoti, o jaunuolis galėtų sėkmingai spręsti savo problemas, jis turi pereiti 4 įsitraukimo etapus, kur paskutinis etapas ir yra susijęs su įgūdžių ir įgytos patirties pritaikymu sprendžiant susidariusias problemas.

2. SOCIALINIO DARBO SU JAUNUOLIAIS IŠ SOCIALINĖS RIZIKOS VEIKSNIUS PATIRIANČIŲ ŠEIMŲ – ĮTRAUKIMO Į SPRENDIMŲ PRIĖMIMO PROCESĄ UŽTIKRINIMO TYRIMAS

2.1 Tyrimo metodologija

Tyrimo metodologija sudaryta remiantis teorinėmis prielaidomis, nuostatomis bei požiūriais.

Nuostatos į socialinių darbuotojų kompetencijos sukūrimą, kuri apima rizikos veiksnių, turinčių didžiausią poveikį jaunimui, augančiam socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose, vertinimą, suvokimą ir analizavimą (Sticca ir kt., 2020; Joynt ir kt., 2017; Kluczniok, 2017; Whelan ir kt., 2022; Vincent & Petch 2017).

Požiūrio į priėjimo prie jaunuolio modeliavimą, pasinaudojimą sukurtais modeliais ir dalyvavimą programose (Bishop & Herron, 2015; Miginis, 2015; Tamutienė, 2018).

Jaunuolio įtraukimo į sprendimų priėmimo procesą etapų naudojimo savo darbe prielaidos. Socialinio darbuotojo vaidmenų įtakos jaunuolio ir ryšių sukūrimu. (Aleknavičienė & Pivorienė, 2022; Walker, 2012; Preibienė & Žebrauskaitė, 2019).

Pagrindinis tyrimo tikslas - išanalizuoti socialinio darbo organizavimą su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų užtikrinant jų įtraukimą į sprendimų priėmimo procesą.

Šiam tyrimo tikslui pasiekti išsikeliama tyrimo klausimai:

1. Kokie jaunimo įtraukties į sprendimo priėmimus naudojami būdai ir metodai?
2. Koks socialinių darbuotojų naudojamas veiksmų eiliškumas (etapais) siekiant įtraukti jaunimą į sprendimų priėmimo procesą?
3. Kaip praktiškai teikiant socialines paslaugas, realizuojamas jaunuolių įsitraukimas į sprendimo priėmimo procesą?

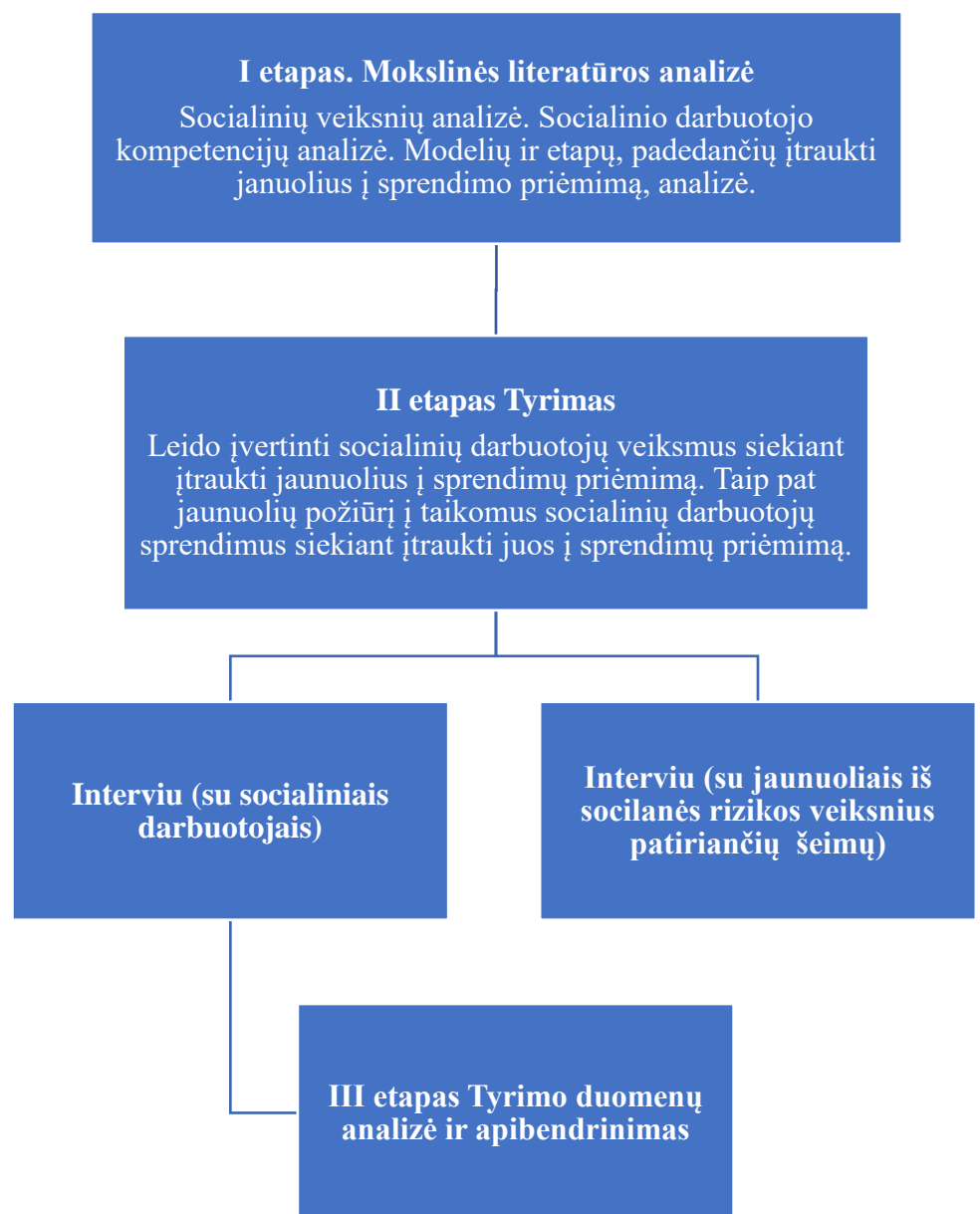
Siekiant atsakyti į išsikeltus tyrimo klausimus ir formuluojamas prielaidas, parenkamas tyrimo atlikimo metodas.

Tyrimai atliekami naudojant kiekybinius arba kokybinius tyrimo metodus. Kardelis (2017) teigia, kad kiekybiniai tyrimai išreškiami skaičiais, jie skirti statistiniam reiškinio vertinimui, nes analizuojama didelė populiacija.

Tokie tyrimai, autoriaus teigimu, skirti didelės populiacijos nuomonei atspindėti. Dičkus (2011) šiuos tyrimus apibūdina kaitos tarp kokybės, kiekybės, reiškinų, sistemų ir procesų aiškinimui statistiniu ar dinaminio požiūriu.

Kokybinius tyrimus Kardelis (2017) priskiria situacijos ar individų grupės natūralioje aplinkoje tyrimams. Tidikis (2003) nurodo, kad šie tyrimai skirti suprasti tiriamuosius, jų situaciją ar analizuojamą reiškinį. Tokių tyrimų išvados formuojamos kaip ryšių ar situacijos ir elgsenos sąsajų nustatymas. Autorius mano, kad šiuos tyrimus galima pritaikyti įvairioms situacijos analizuoti. Jie palčiai taikomi teorinių problematikų realiose situacijose paieškai. Todėl būtent kokybinis tyrimas pasirenkamas iškeltam tyrimo tikslui pasiekti, nes juo bus galima išsiaiškinti tiriamuosius ir jų veiksmus realioje situacijoje, jų situacijos suvokimą ir vertinimą.

Tyrimas atliekamas keliais etapais (žiūr. 1 pav.)

1 pav. Tyrimo eigos schema

Sudaryta autorės remiantis: Kardelis (2017); Dičkus (2011)

Interviu tyrimui atlikti buvo formuojamos dvi tiriamųjų grupės. Viena grupė sudaryta iš kvalifikuotų specialistų, dirbančių su jaunuoliais iš socialinės atskirties šeimų. Reikalavimai socialiniams darbuotojams pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė. Socialinių darbuotojų atrankos kriterijai

Atrankos kriterijaus pavadinimas	Atrankos kriterijus
Socialinio darbo patirtis su socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimomis	Ne mažiau kaip 5 metai
Socialinio darbo patirtis su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų	Ne mažiau kaip 5 metai
Darbas su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų	Ne mažiau kaip su 3
Savarankiškai problemas sprendžiančių jaunuolių, kuriems padėjo socialinis darbuotojas, skaičius	Ne mažiau kaip 1

Sudaryta autorės

Tikimasi, kad specialistų didelė patirtis užtikrins informacijos išsamumą ir objektyvumą bei leis sudaryti papildomą nuomonę apie situaciją ir palyginti jų duomenis su jaunuolių atsakymais.

Kita grupė ekspertų buvo suformuota iš jaunulių, augusių socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose. Reikalavimai jaunuoliams pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. Jaunuolių iš socialinių atskirties šeimų atrankos kriterijai

Atrankos kriterijaus pavadinimas	Atrankos kriterijus
Socialinių paslaugų naudojimosi laikas	Ne trumpesnis kaip 5 metai
Augantis ar anksčiau augęs socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose	

Sudaryta autorės

Kokybinis interviu išskirtinai ir siejamas su tiesioginio interviu forma, kada tyrėjas ir atrinktas ekspertas susitinka pokalbiui gyvai. Būtent ši interviu forma geriausiai apibūdina kokybinio tyrimo siekiamus tikslus ir rezultatus. Atliekant interviu su jaunuoliais klausimai buvo pritaikyti šiai amžiaus grupei.

Tyrimui atlikti buvo pasirinkti pusiau struktūrizuoti interviu, kai tyrėjas pats kreipiasi į atrinktus ekspertus su iš anksto paruoštais klausimynais (žiūr. Priedas Nr. 1, Priedas Nr. 2). Bitinas ir kt., (2008) teigia, kad griežtai struktūrizuotas interviu labai tinkamas ekspertiniams pokalbiams.

Tokio tyrimo pagrindinis privalumas – interviu gaunami išsamesni, susisteminti duomenys lyginant jį su nestruktūrizuotu interviu, o patį interviu galima vesti laisviau, užduodant papildomų klausimų, jeigu matoma, kad ekspertas labai išsiplečia, nukrypsta nuo temos ar nepateikia tinkamo atsakymo. Toks interviu leidžia laisviau ekspertams išsakyti savo mintis.

Šis tyrimo metodas buvo pasitelktas, kad interviu atsakymus būtų galima palyginti tarpusavyje ir atlikti išsamesnę analizę, kuri padėtų palyginti esamos situacijos suvokimą iš socialinių darbuotojų ir jaunuolių pusės.

Atsakymai padėtų patikslinti kai kuriuos teorinius aspektus ir suprasti jų pritaikomumą praktikoje.

Tyrimo organizavimas ir etika. Tyrimo dalyvių duomenys pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. Tyrimo dalyvių duomenys

Dalyvio kodas	Pareigos	Darbo stažas
A1	Socialinė darbuotoja	7 metai
A2	Socialinė darbuotoja	8 metai
A3	Vyr. Socialinė darbuotoja	18 metų
A4	Socialinė darbuotoja	6 metai
A5	Vyr. Socialinė darbuotoja	12 metų
A6	Socialinis darbuotojas	13 metų
A7	Socialinė darbuotoja	5 metai

Tęsinys sekančiame puslapyje

Dalyvio kodas	Amžius	Socialinių paslaugų gavimas, metais
B1	19	12
B2	21	9
B3	20	8
B4	16	10
B5	24	14
B6	15	5
B7	20	11

Sudaryta autorės

Tyrimas buvo atliekamas keliais etapais:

- I etapas - instrumento parengimas,
- II etapas - tinkamų ekspertų atranka,
- III etapas – interviu laiko suderinimas bei ekspertų supažindinimas su interviu tema,
- IV etapas – duomenų sisteminimas ir kategorizavimas, analizavimas ir apibendrinimas.

Instrumento sudarymas. Interviu klausimai sudaromi remiantis mokslinės literatūros analize. Pirmoji klausimų grupė (1-4), skirta socialiniams darbuotojams ekspertams, apima socialinių rizikos veiksnių, reikiamos pagalbos jaunuoliams iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų nustatymui (Sticca ir kt., 2020; Joynt ir kt., 2017; Kluczniok, 2017; Whelan ir kt., 2022; Vincent & Petch 2017).

Antroji klausimų grupė skirta socialiniams darbuotojams ekspertams (5-6) apima sukurtų modelių taikymą ir priėjimo prie jaunuolio etapų sekos nustatymą (Bishop & Herron, 2015; Miginis, 2015; Walker , 2012;Preibienė & Žebrauskaitė, 2019) .

7 klausimas yra skirtas išsiaiškinti koks tarpininkavimo paslaugų poreikis ir kaip sekasi jas įgyvendinti socialiniam darbuotojui (Tamutienė, 2018).

8 klausimas susijęs su socialinio darbuotojo vaidmenimis siekiant padėti globos įstaigoje gyvenantiems jaunuoliams (Aleknavičienė & Pivorienė, 2022).

Paskutinė klausimų grupė skirta socialiniams darbuotojams ekspertams (9-10) apima problemų identifikavimą (1 priedas).

Analogišku principu sudaromas ir klausimynas skirtas jaunuoliams.

Pirma klausimų grupė (1-3) apima šeimos problemų identifikavimą ir pasirinktus jų sprendimo būdus (Sticca ir kt., 2020; Joynt ir kt., 2017; Kluczniok, 2017).

Antroji klausimų grupė (4-5) apima bendradarbiavimo su specialistais naudingumo nustatymą sprendžiant jaunuolio problemas (Whelan ir kt., 2022; Vincent & Petch 2017).

Trečioji klausimų grupė -- (6-8) klausimai skirti išsiaiškinti socialinio darbuotojo veikimo principą, modelį, etapiškumą (Aleknavičienė & Pivorienė, 2022; Walker, 2012; Preibienė & Žebrauskaitė, 2019).

9 klausimas skirtas išsiaiškinti ar socialinis darbuotojas sugebėjo užsitarnauti pasitikėjimą (Preibienė & Žebrauskaitė, 2019). 10 klausimas susijęs su socialinio darbuotojo įtaka formuojant jaunuolio bendravimą dalinantis informacija, bendraujant (Whelan ir kt., 2022). 11 klausimas skirtas išsiaiškinti kokį poveikį socialinis darbuotojas turėjo jaunuolio problemų sprendime (Bishop & Herron, 2015; Miginis, 2015; Tamutienė, 2018). 12 klausimas susijęs su įžvalgomis apie problemas siekiant spręsti jaunuolių problemas.

Su visais ekspertais apie interviu susitarta iš anksto, supažindinant juos su tema, tačiau nesupažindinant su konkrečiais tyrimo klausimais. Susitarta apie interviu ėmimo laiką, perspėta, kad interviu gali užtrukti 15 -30 min., tačiau laikas nėra ribojama, todėl gali užtrukti. Interviu bus įrašomas į diktofoną. Iš jaunuolius prižiūrinių socialinių darbuotojų, globėjų yra gautas leidimas atlikti tyrimą. Visi interviu dalyviai interviu turi sutikti dalyvauti laisva valia.

Tyrimo duomenų analizė. Interviu metu gauti duomenys kategorizuojami pagal kokybiniam tyrimui keliamus reikalavimus. Žydžiūnaitė & Sabaliauskas (2017) turinio analizės (content) metodą priskiria prie metodų, tinkančių žodinės informacijos, dokumentų analizei. Jos metu vyksta grupavimas į kategorijas, kurios atstovauja atskirus atrinktus kintamuosius, kurie užfiksuoja ar atspindi tyrimo uždavinius.

Tyrimo metu stengiamasi sukonstruoti kompleksinį požiūrį analizuojant asmenų žodžius ir siekiant perduoti jų požiūrį. Pradiniame etape ekspertų interviu duomenys redukuojami į kategorijas, o esant poreikiui - dar smulkiau –į subkategorijas. Toks analizės metodas tinkamas, kai analizuojama tekstinė medžiaga gaunama naudojant technines priemones.

Remiantis kokybinio tyrimo logika, interviu metu gauti duomenys yra tyrimo pagrindas. Juos analizuojant ieškoma atsakymų į tyrimo klausimus. Kokybiniai interviu leidžia surinkti giluminius, su kontekstu susietus, atvirus tyrimo dalyvių atsakymus, išreiškiančius jų požiūrius, nuomones, jausmus, žinias, patirtį.

Tyrimo validumas užtikrinamas pasiekiant tyrimo prisotinamumą, kai naujų duomenų iš respondentų nebegaunama.

2.2 Socialinių darbuotojų tyrimo rezultatai

Ilgalaikė tyrimo dalyvių (socialinių darbuotojų) patirtis leidžia jiems atskleisti savo praktinius pastebėjimus apie socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų problemas (5 lentelė).

Kaip esminė problema tyrimo dalyvių yra įvardijamas alkoholis ir priklausomybės „...geriama, o tuo pačiu smurtaujama ir vis kiti nepriežiūra...“(A1). Būtent šią problemą įvardija šeši iš septynių socialinių darbuotojų/tyrimo dalyvių. Vieni tyrimo dalyviai įvardija konkrečiai gėrimą, kiti abstrakčiai – priklausomybės „... su šeimų priklausomybėm...“ (A3). Priklausomybės yra siejamos ir su smurtu, neteisėtom veiklom. „...įsitraukia į nusikalstamas veiklas..., (A3). „...nesvetimas smurtas...“ (A2). Dėl alkoholio vartojimo kenčia ir bendravimo kokybė tarp tėvų ir vaikų „...nebendraujama...“(A1). Vienas tyrėjas, kaip didžiausią problemą išskiria „problemų paveldimumą“. Tyrėjo nuomone būtent atsineštas pavyzdys iš tėvų, prasmės ir tikslo gyvenime neturėjimas skatina visų kitų problemų išsivystymą, netgi tas pats tėvų alkoholizmas, tai tikslo ir prasmės neturėjimo priežastis („...supratom, kad pagrindų pagrindas prasmės ir tikslo nebuvimas...“(A6).

5 lentelė. Tyrimo dalyvių nuomonė apie socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų problemas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
	Alkoholis	„...alkoholiu.“ A1 „...alkoholis.“A2 „...priklausomybėm...“A3 „...alkoholizmu...“ A4 „...prasigerti, nusinarkotinti, ...“ A5 „...priklausomybės...“A6
	Smurtas artimoj aplinkoje	„...smurtaujama šeimoj...“ A1 „...smurtas...“A2 „...smurtas...“A6

Tęsinys sekančiame puslapyje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
	Neteisėta veikla	„... nusikalstamos veiklos.“ A3 „...prasivogti...“A5 „...siekimas...neleistinoms priemonėm geresnio gyvenimo.“A6
	Kitos problemos	„...nepriežiūra, netvarka, su vaikais nedirbama, nebendraujama...“ A1 „...nepilnos šeimospartnerių kaita...“A2 „...nepriežiūra....persiima roles... A3 „...socialiniu vaikų apleistumu ... neprižiūrėti, nešvarūs, neišsimiegoję....., A4 „...prasmės ir tikslo nebuvimas...“A6 „... tėvų socialinės brandos stoka...partnerių kaita... skurdas,.... nepriteklius..., bendravimo stoka“A7

Dar vienas iš tyrėjų taip pat pastebi socialinės brandos problemą, kuri taip pat dažnai įtakota gyvenimiškos patirties („...tėvų socialinės brandos stoka...“ (A7). Labai taikliai yra pastebima, kad problemos ir rizikos veiksniai turi tarpusavio sąsajas bei sąsajas su tėvų patirtimi - tai pastebi ir vienas iš tyrėjų „... tai tarsi grandinė...“ (A6).

Atviri klausimai jaunuoliams, augantiems socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose, leido atskleisti tiek vidinius, tiek ir išorinius veiksnius, darančius įtaką jų elgesiui, teikiamos pagalbos priėmimui ir sprendimų priėmimui iškilusiose sudėtingesnėse situacijose.

Prašant jaunuolių atsakyti į klausimus, buvo laikomasi pagarbos, geranoriškumo principo. Visiems jaunuoliams – tyrimo dalyviams – buvo išaiškintas vykdomo tyrimo tikslas, taip pat buvo užtikrintas konfidencialumas. Gerbiant jaunuolių privatumą, interviu buvo imamas nedalyvaujant pašaliniais asmenimis, jiems priimtinoje aplinkoje. Be to, jie galėjo tyrėjui užduoti papildomus juos dominančius klausimus apie tyrimą.

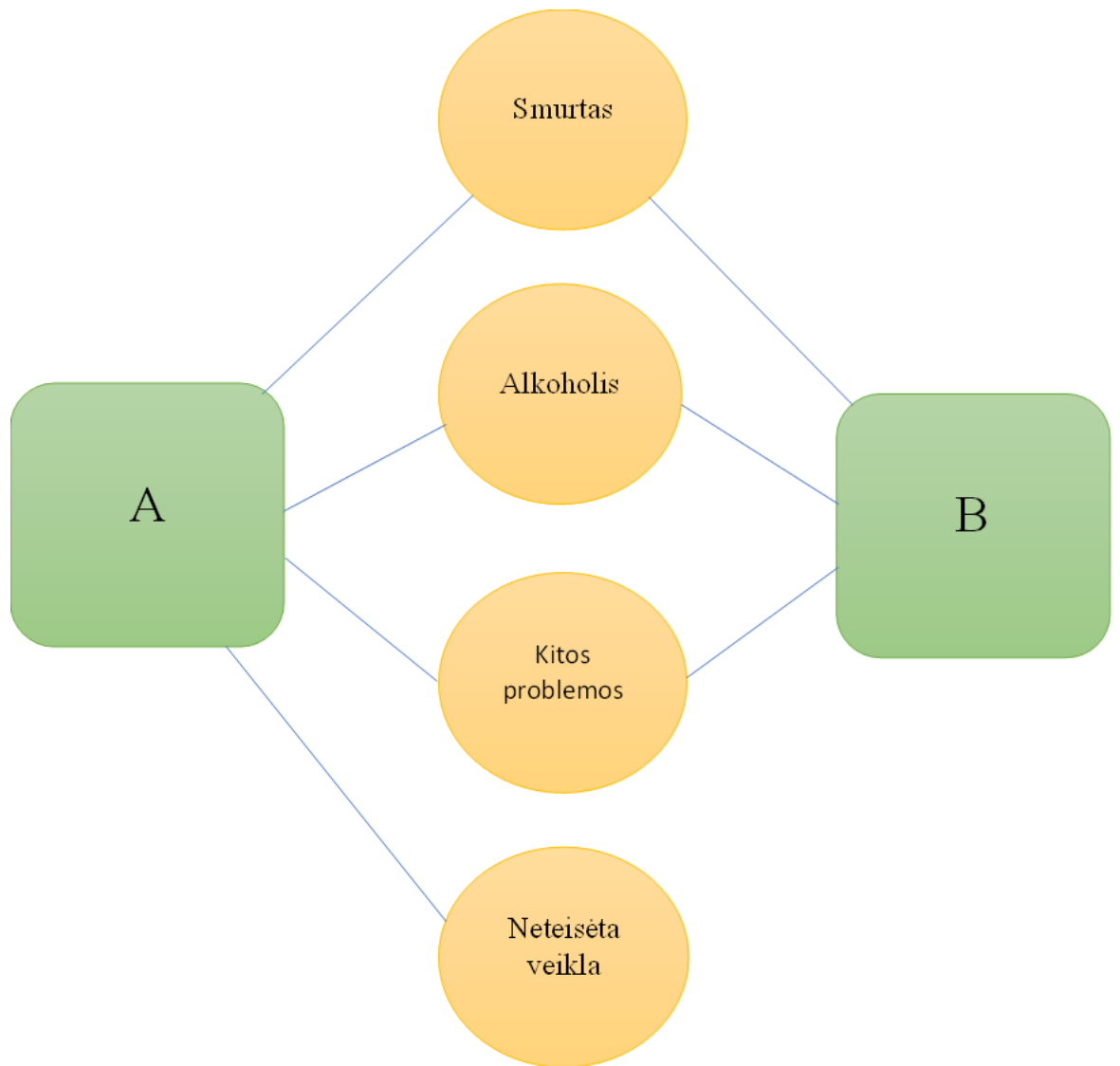
Ne visi pakviesti paaugliai sutiko duoti interviu. Dalis paauglių, gyvenančių socialinę riziką patiriančiose šeimose, stengiasi slėpti šeimose kylančias problemas, vengia apie jas kalbėti, tarsi garsiai neįvardintos problemos išnyks. Ypač tai jaučiama merginų tarpe. Kita grupė paauglių priešingai – labai norėjo išsipasakoti, išsakyti tai, kas jiems rūpi, kas skaudina, ko norėtų. Siekė išsikalbėti.

Pagrindinės problemos nurodomos jaunuolių/tyrėjų iš esmės sutampa su socialinių darbuotojų/ tyrėjų nurodomomis priežastimis (6 lentelė).

6 lentelė. Tyrimo dalyvių nuomonė apie problemas, su kuriomis susidūrė jų šeima

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
	Alkoholis	„...tėvai gėrė,...“ B1 „Mama gėrė ir tėvas pabėgo.“ B4 „...tėčio alkoholizmas“B5 „girtuokliavimo...“ B6 „Tėvai gėrė“ B7
	Smurtas	„... atsirado smurtas...“B2 „...smurtas šeimoje...“ B3 „...mušėsi...“ B7
	Kitos	„... turėjome daug skolų...“ B1 „...materialiniai sunkumai...“B5

Jaunuoliai labiau linkę pastebėti pagrindines problemas, kurios liesdavo ir juos asmeniškai. „... tėvas mušdavo mamą ir man kliūdavo...“ (B3). Arba problemas, kurios buvo pagrindinių problemų pasekmė, tačiau taip pat „lietė“ juos asmeniškai „... turėjome daug skolų...“ (B1); „...pinigų trūkumas...“ (B5). Jie stebi konfliktus „...mama prisikvietė draugų ir gėrė...tėvas tuo metu negėrė, metė stiklinę...tėtis iškvietė policiją...“(B7), tačiau patys nesijaučia juose dalyvaujantys.

2 pav. Tyrimo dalyvių nuomonė apie problemas (5 ir 6 lentelių rezultatų apžvalga)

Apžvelgus surinktus duomenis iš 5 ir 6 lentelių, matome, kad A (socialiniai darbuotojai) ir B (jaunuoliai/paaugliai) socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų problemas įvardija taip pat. Daugiausia jaunuolių kaip vieną pagrindinių problemų įvardino alkoholio vartojimą, o socialiniai darbuotojai taip pat „...tėvai gėrė,...“ B1 „...alkoholizmu...“ A4,. Taip pat tiek socialiniai darbuotojai, tiek interviu dalyvavę jaunuoliai, kaip vieną iš problemų minėjo smurtą šeimoje „...smurtauojama šeimoj...“ A1, „...mušėsi...“ B7.

Reikėtų atkreipti dėmesį, jog socialiniai darbuotojai vieną iš problemų paminėjo neteisėtą veiklą šeimose, patiriančiose socialinės rizikos veiksnius „...siekimas...neleistinoms priemonėm geresnio gyvenimo.“A6. Jaunuoliai to neminėjo. Abi respondentų grupės

subkategorijoje „kitos problemos“ įvardino kaip „... turėjome daug skolų...“ B1, „... tėvų socialinės brandos stoka...partnerių kaita... skurdas,... nepriteklus..., bendravimo stoka“ A7.

Kai kurie rizikos veiksniai turi didžiausią įtaką jaunuoliui ir jo raidai ir juos pastebi didžioji dalis socialinių darbuotojų/tyrimo dalyvių (7 lentelė).

7 lentelė. Tyrimo dalyvių nuomonė apie rizikos veiksnius, kurie turi didžiausią įtaką jaunuoliams, augantiems tose šeimose

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
	Alkoholis	„...alkoholis....apleisti...“ A1 „...alkoholį vartojančių...“ A2 „...priklusomybės.....alkoholispsichotropinės medžiagos“ A3 „...alkoholis, psichotropinės medžiagos...“ A4 „...vartoja alkoholį,... narkotikus...“ A5
	Vaiko suvokimas	„...jie nesuvokia, kodėl taip yra, ...jiems atrodo, kad tai yra normalu...“ A1
	Kiti	„.....mažos pajamos“ A2 „...vagystės...“ A2 „,aplinka.....kur yra.... smurtaujančių“ A2 „... negerbia vienas kito...“ A5 „...santykiai tarp tėvų ... tarp tėvų vaikų, netinkamą laisvalaikį...“ A6 „...stokoja bendravimo... mažos pajamos...“ A7

Rizikos veiksniai tiesiogiai siejasi su problemomis. Vienas iš rizikos veiksnių – alkoholis, kuris veda prie to, kad išsikreipia vaiko suvokimas „... vaikams tokia mama, tokie tėvai atrodo normalūs ...jie gyvena patys sau...“ (A1). Didžiausią riziką sukelia aplinka „,aplinka.....kur yra.... smurtaujančių“ (A2); „... negerbia vienas kito...“(A5).

Labai įtakoja „tėvų nedarbas, tėvų keiksmas, riksmas, netinkamas vyriškumo ir moteriškumo modelis, santykiai tarp tėvų ... tarp tėvų vaikų,“ (A6). Išskiriami ir kiti rizikos veiksniai, bet visus juos galim sieti su aplinka, kurioje jie gyvena ir su žmonėmis, su kuriais jie bendrauja. Tai priveda prie vertybių iškreipimo ir jie patys anksti pradeda „...vartoja alkoholį, ... narkotikus...“ (A5), įninka į vagystes, kurias nulemia ir „...mažos pajamos“ (A2).

Nors aplinka ir nuspėjama, o socialinio darbuotojo/tyrėjo nuomone socialinės rizikos veiksnius patiriančios šeimos portretą būtų gana nesunku nupiešti, tačiau visiškai identiškų atvejų nėra, todėl ir pagalba jaunuoliams iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų yra skirtinga (8 lentelė).

8 lentelė. Tyrimo dalyvių nuomonė apie pagalbą, kuri dažniausiai reikalinga jaunuoliams, augantiems socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Pagalba	<p>„...visapusiška...socialinio darbuotojo, psichologo.....kad jie būtų pamaitinti,... pasikeisti kojines nusiprausti ... pasikalbėti“ A1</p> <p>„...materialinės, socialinės,....švarinimasis, drabužiai...pavalgyti,.... pabendrauti.“ A2</p> <p>„...užimtumas, socialinis atsparumas...“ A3</p> <p>„...palaikymas, ... išklauskymas, supratimas,...jaustūsi saugūs....“ A4</p> <p>„... rodymas gero elgesio,... pagarbos vienas kitam...“ A5</p> <p>„...labai įvairi, ..., gili,... plati.... įgūdžių formavimas...., savęs tapatumo,... bendravimo...“ A6</p> <p>„... išklauskymo,... padėjimo spręsti problemas..., palaikymo, padėjimo...“ A7</p>

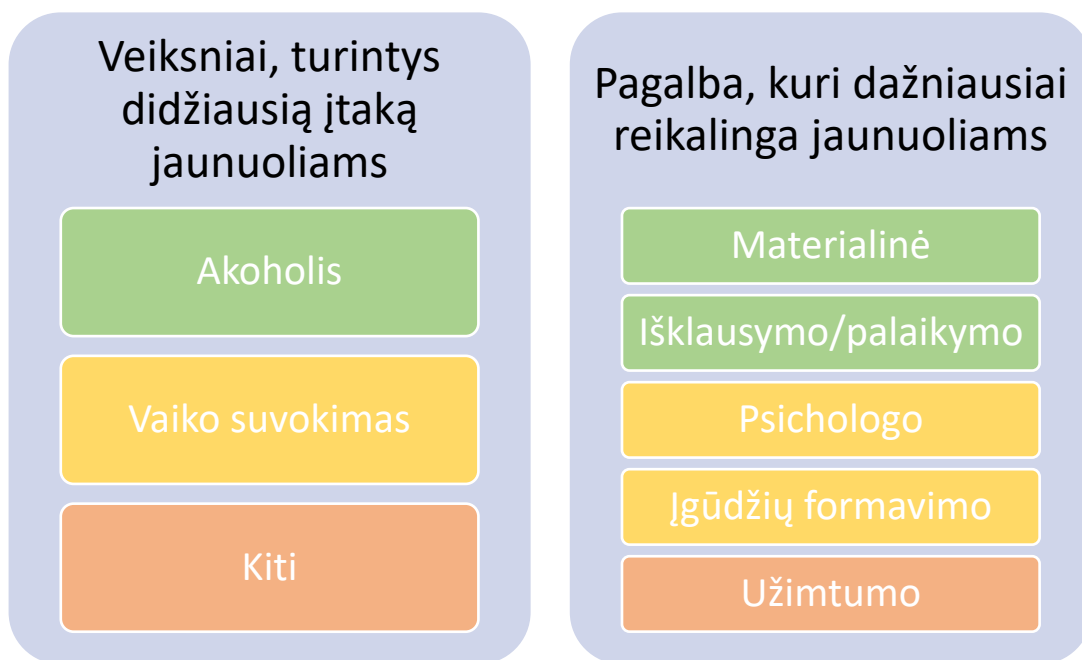
Tyrimo dalyvių nuomonė apie pagalbą jaunuoliams iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų išsiskiria – vieni akcentuoja labiau materialinius, pirminius poreikius „...kad jie būtų pamaitinti.... nusiprausti pasikeisti kojines“ (A1) „materialinės,.... drabužiai, ..pavalgyti,...“ (A2). Kiti akcentuoja bendravimo, saugumo, socializacijos poreikius

(„...pabendrauti.“ (A2), „...jaustūsi saugūs....“ (A4), „...bendravimo...“ (A6)). Beveik visi tyrėjai pastebi poreikių spektro platumą, nes negalima visko nusakyti neišsiaiškintus padėtis.

Tačiau visų pasisakymuose galima pastebėti saugos poreikį, vaiko saugios aplinkos, „... jaustūsi saugūs....“ (A4), „... išklausymo., palaikymo, padėjimo...“ (A7). Pastebimas poreikis bendradarbiauti ir dirbti kaip viena komanda – „socialinio darbuotojo, psichologo, mokyklos“ (A1).

Dar vienas tyrėjų pastebimas aspektas – jaunuolių įgūdžiai, tapatumo ir savęs suvokimas. („...jie nesupranta kas jie yra...kur jie yra kaip jiems gyventi“ (A6)). Jaunuoliams turi būti ne tik parodomas, tačiau ir paaiškinamas „kitoks“ gyvenimas, tačiau tai nėra taip jau lengva, nes jie stokoja „...įgūdžių...“ (A6), „gero elgesio ir pagarbios vienas kitam...“ (A5).

Bendraujant su jaunuoliais, augančiais socialinės rizikos veiksniais patiriančiose šeimose, labai svarbus socialinio darbuotojo gebėjimas išklausti jų nuomones. Tai parodo jo pagarbą jiems – jų įsitikinimams, pasirinkimams, nuomonei, priimamiems sprendimams. Nemažiau svarbus jaunuoliams yra noro jiems padėti buvimas. Čia išvelgiama ne tik pagarba jų nuomonei, bet ir jų pačių vertinimas.

3 pav. Rizikos veiksniai, turintys didžiausią įtaką jaunuoliams ir pagalba, labiausiai reikalinga jaunuoliams (7 ir 8 lentelių duomenų apžvalga)

Analizuojant 7 lentelėje pateiktus socialinių darbuotojų atsakymus apie rizikos veiksnius, kurie turi didžiausią įtaką jaunuoliams, augantiems tose šeimose, pateiktus atsakymus galima suskirstyti į konkrečias subkategorijas: alkoholis, „...priklausomybės.....alkoholispsichotropinės medžiagos“ A3, vaiko suvokimas „...jie

nesuvokia, kodėl taip yra, ...jiems atrodo, kad tai yra normalu...“ A1 ir kiti „.....mažos pajamos“ A2 „...vagystės...“ A2 „aplinka.....kur yra.... smurtaujančių“ A2 „... negerbia vienas kito...“ A5. Tačiau pagalbos, kuri reikalinga jaunuoliams į kažkokią subkategoriją sudėti būtų sudėtinga, nes pagalba, kuri reikalinga, daugiausiai yra labai individuali. Pateiktame paveiksle matome, kad didžiausią įtaką darantys rizikos veiksniai siejasi su pagalba, kurios reikia jaunuoliams, augantiems socialinę riziką patiriančiose šeimose. Paveiksle skirtingomis spalvomis pažymėti veiksniai, darantys didžiausią įtaką (kairėje paveikslo pusėje) ir ta pačia spalva pažymėti pagrindiniai pagalbos būdai, kurie kilo iš tam tikrų veiksmų (dešinėje pusėje). „...visapusiška....socialinio darbuotojo, psichologo.....kad jie būtų pamaitinti,... pasikeisti kojinės nusiprausti ... pasikalbėti“ A1, „...materialinės, socialinės,....švarinimasis, drabužiai...pavalgyti,.... pabendrauti.“ A2, „...užimtumas, socialinis atsparumas...“ A3, „...palaikymas, ... išklauskymas, supratimas,...jaustūsi saugūs....“ A4.

Literatūros apžvalgoje teigiama (žiūr. 1.4 skyrių), kad socialinis darbuotojas turi pritraukti vaikus ir jaunuolius, juos sudominti, netgi atstoti jiems tėvus. Jaunuoliai iš socialinės rizikos veiksmus patiriančių šeimų (žiūr. 1.3 skyrių) yra be tam tikrų įgūdžių, todėl juos įtraukti į kai kurias veiklas nėra lengva, kaip ir sukurti pirmąjį tinkamą kontaktą, per kurį daugiau stebima (9 lentelė).

9 lentelė. Tyrimo dalyvių patirtis apie pirminį kontaktą su socialinės rizikos veiksmus patiriančių šeimų jaunuoliais

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
	Kontaktas	„...per socialinį darbuotoją.....atvejo vadybininkus...“ A1 „...socialinių darbuotojų.... atsiveda ir draugai...“ A2 „... parduotuvėj,... kavinėj...“ A6 „...socialinio darbuotojos...“ A7
	Ryšys	„...sunkus....“ A1 „...laukiamas...“ A3 „...pasitikėjimu grįšta santykį....“ A4 „...atsiveria...“ A5

Tęsinys sekančiame puslapyje

Pirminis kontaktas	Susipažinimas, pažinimas	„...stebint...“ A1 „...bendraujant...“ A2 „...pozityvaus taško...“ A3 „...bendravimo...“ A „...pamatyti vaiką...“ A5 „...prakalbini.... pasitikėjimas...išklausymas...“ A6 „... pokalbio..., vaizdo...“ A7
	Informavimas	„...mokyklas,socialinius darbuotojus....kitas įstaigas...“ A1 „...kitus specialistus įtraukti...“ A4

Tyrimo dalyviai nurodo, kad pirmasis kontaktas užsimezga ne atsitiktinai. Tam įtakos turi socialiniai darbuotojai, dirbantys šeima, ar atvejo vadybininkai („...per socialinį darbuotoją.....atvejo vadybininkus...“ (A1); „...socialinių darbuotojų...“ (A2) „...socialinio darbuotojos...“ (A7). Vienas iš tyrimo dalyvių dar mini draugus. Tai reiškia, kad jaunuoliui susidomėjus, jis dalinasi savo patirtimi ir padeda ne tik pats sau, bet ir pritraukia kitus jaunuolius („...atsiveda ir draugai...“ (A2).

Tik vienas tyrimo dalyvis nurodo, kad pats pastebi ir stengiasi pritraukti jaunuolius iš išorės be tarpininkų (...atsitiktinumu....gatvėje, parduotuvėje...“ (A6)). Visi be išimties tyrėjai pastebi, kad būtinas bendravimas ir pozityvaus taško radimas yra būtina kontakto dalis, tačiau ne pirmojo. Tyrėjų nuomone reikia rasti tą kontaktą, reikia „stebėti.... kiti uždari“ (A4). Reikia „rasti pozityvų tašką...“ (A3), „reikia sudominti...“ (A5). Būtent interesai, įsiklausymas, leidimas apsiprasti, pasijausti saugiam, leidžia atsiverti ir sustiprinti ryšį.

Galbūt todėl paslaugų tiekėjus (socialinius darbuotojus) daugelis iš jaunuolių/tyrėjų daugiau įvardija kaip informacijos rinkėjus – vertintojus (10 lentelė). Šie jų pastebėjimai mažai skiriasi nuo socialinių darbuotojų/tyrėjų, kurie pradinę pagalbą įvardija kaip stebėjimą, pokalbį. Tokios pat nuomonės ir jaunuoliai.

10 lentelė. Tyrimo dalyvių patirtis apie paslaugų teikėjo problemų sprendimo būdus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Sprendimo būdai	Socialinis darbuotojas	<p>„...rūpindavosi mano mokyklos lankymu... pažymiais... kad namuose valgyt būtų...“ B1</p> <p>„...klausdavo, domėdavosi ...tikrindavo ...darydavo viską, kad būtų užtikrintas mano saugumas“ B2</p> <p>„Išklausinėjo...domėjosi ar lankau mokyklą...“B3</p> <p>„...klausė ar lankau mokyklą...pavalgęs.“ B4</p> <p>„...pasikalbėti,... paklausti..., pasiūlė..., nukreipė...“ B5</p> <p>„...apklausinėdavo“ B6</p> <p>„...pakalbėdavo atskirai...“B7</p>
Sprendimo būdai	Tėvai	<p>„...stengdavosi susitvarkyti ...“ B1</p> <p>„...elgdavosi ramiai.“B3</p> <p>„...tėvai susitvarkė...“B4</p> <p>„...atsiriboja...“B5</p> <p>„...nieko nedarė.“B6</p> <p>„...močiutė visada prižiūrėdavo.“B7</p>

Jie teigia jausmą būti reikalingam, vertingam, sugebančiam priimti sprendimu, kad socialiniai darbuotojai rinkdavo informaciją (...klausdavo, domėdavosi...“ (B2); „Išklausinėjo...domėjosi...“ (B3); „...klausė ...“ (B4); „...pasikalbėti,... paklausti..., pasiūlė..., nukreipė...“ (B5); „...apklausinėdavo“ (B6); „...pakalbėdavo...“(B7).

Pagrindinis apčiuopiamas socialinio darbuotojo poveikis, kuris užstrigo jaunuolių atmintyje, tai socialinis darbuotojas – tvarkdarys („...tėvai tom dienom stengdavosi sutvarkyti.... kad viskas būti tvarkinga“ (B1), „...tėvai, kai žinodavo, kad ateis socialinis darbuotojas elgdavosi ramiai“ (B3). Jis kaip ir turėjo poveikį tėvams, kurių elgesys pakisdavo. Taip pat socialiniai darbuotojai iš karto pasiūlydavo tam tikrus sprendimus („...pasiūlė lankyti dienos centrą...nukreipė pas socialinį pedagogą“ (B5). Jie sekdamo padėtį („...pakalbėdavo

atskirai su manim su broliu, o tada kartu su globėju....“ (B7) bandydami išsiaiškinti visus poreikius. Tačiau pastebimas ne tik teigiamas, tačiau ir neigiamas aspektas „Tėvai atsiribojo, jeigu padeda specialistai, tai jiems kaip ir nereikia...davė sutikimą...“ (B5).

Be ryšio ir pasitikėjimo nebus bendravimo, tačiau pirmo kontakto metu reikia daugiau stebėti, suprasti, leisti pabendrauti su bendraamžiais, sudominti, „...prisijaukinti...“, tuomet galima panaudoti ir skirtingus darbo metodus, organizuojant pagalbą, tačiau tai neturi vykti per prievartą (11 lentelė).

11 lentelė. Tyrimo dalyvių patirtis apie socialinio darbo metodus ir modelius, kurie naudojami teikiant pagalbą jaunuoliui ar jo šeimai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Modeliai	Metodai	<p>„...informavimas, tarpininkavimas ir konsultavimas.“ A1</p> <p>„...konsultavimas, informavimas, tarpininkavimas“ A2</p> <p>„...informavimas, konsultavimas, tarpininkaujant...“ A3</p> <p>„...konsultavimo, socialinio tinklo, tarp institucinis bendradarbiavimas,... atvejo vadyba...“ A4</p> <p>„... dvasiniais modeliais...“ A5</p> <p>„...įvairius, ..individualus pokalbis.... palydėjimas, tarpininkavimas, motyvavimas..., sudomint...“ A6</p> <p>„... vertinti situaciją....., pokalbis su tiksliniais klausimais...“ A7</p>
Modeliai	Metodų poveikis	<p>„...žino kaip elgtis“ A2</p> <p>„...palydėjimas..., padaršinimas socializuotis.“ A2</p> <p>„...dvasinis ryšys....“ A5</p> <p>„...kartais veikia, kartais ne...“ A6</p> <p>„... pasiekti rezultatų ir pokyčių.“ A7</p>

Visi be išimties tyrėjai mini informavimą, konsultavimą, tarpininkavimą (A1,A2,A3, A4, A6), dar minimas dvasinis modelis (A5) ir tik vienas iš tyrėjų tikslaus modelio neįvardija

teigia, kad reikia „... vertinti situaciją....., pokalbis su tiksliniais klausimais...“(A7). Atvejo vadybą mini ir dar vienas iš tyrėjų (A4), įvardindamas ir socialinio tinklo modelį. Kai kurie iš tyrimo dalyvių mini metodų poveikį, tačiau ne visi tokie tikri.

Kaip pagrindiniai pasiekimai, naudojant skirtingus modelius minimi pokyčiai, dvasinis ryšys, socializacija, pasitikėjimo įgijimas, tačiau yra pastebima, kad modeliai „...kartais veikia, kartais ne...“(A6) ir modelių neskubama taikyti, ypatingai pradiniam etape, tuomet „...individualus pokalbis...“ (A6). Reikia jaunuolį sudominti „atrakinti ir užvest“ (A6), o tai ne visada pavyksta.

Jaunuoliams bendravimo su socialiniu darbuotoju metu labai svarbu yra socialinio darbuotojo asmenybė. Kai darbuotojas daro jaunuoliui teigiamą poveikį savo pavyzdžiu, savo asmenybe, kai sąžiningai ir profesionaliai atlieka savo pareigas, jis lengvai užmezga ryšį su paaugliu, įgauna abipusio pasitikėjimo ir gali įtakoti jį pokyčiams, pažadinti jauname žmoguje jausmą būti reikalingu, vertinamu, taip pat atsakingu ir gebančiu priimti sprendimus.

Socialinių darbuotojų/tyrėjų išskiriamas komandinio darbo poreikis atsispindi ir jaunuolių/tyrėjų pasisakymuose (12 lentelė).

12 lentelė. Tyrimo dalyvių patirtys apie specialistus, padedančius išspęsti šeimos problemas

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Specialistai	<p>„...socialiniai darbuotojai... iš miesto žmonės.... psichologė...“ B1</p> <p>„...psichologas...socialinis darbuotojas... „B2</p> <p>„socialinė darbuotoja....socialinę pedagogę..... psichologė“ B3</p> <p>„...psichologu, socialiniu darbuotoju“B4</p> <p>„...socialinis pedagogas...vaikų dienos centre esantys darbuotojai“ B5</p> <p>„Su vaiko teisių specialiste, su socialiniu darbuotoju ir su psichologu.“B6</p> <p>„...socialinė darbuotoja...“ B7</p>

Tęsinys sekančiame puslapyje

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Suteikta pagalba	„...priversdavo susitvarkyti... valgyt nupirkti“ B1 „...domėdavosi klausdavo, užsukdavo netikėtai...“B2 „...bendraudavo su manimi...“ B6 „...duodavo bilietų į kino teatrą...kalbėdavo.“ B7

Visi jaunuoliai teigia, kad teko bendrauti su socialiniu darbuotoju (B1;B2,B3, B4, B5, B6, B7), tačiau be jo į problemų sprendimą taip pat buvo įtraukiami ir kiti specialistai, tokie kaip: psichologai (B1; B2, B3, B7), socialiniai pedagogai (B3;B5;B7), vaikų teisių specialistai (B6). Specialistų teikiama pagalba vertinama labai individualiai („...psichologė...ji padėjo daugiausiai...“ (B1); „...priversdavo tėvus susitvarkyti... valgyt nupirkti“ (B1); „...bendraudavo su manimi...“ (B6); „...duodavo bilietų į kino teatrą...kalbėdavo.“ (B7). Yra pastebėta ir trūkumų („...kreipiausi į šeimos psichologą, kuris daugiausiai padėjo santykiuose su tėvais.“ (B5). Tai rodo, kad ne visas atvejais situacija išanalizuojama ir sudarytas veiksmų planas veikia tinkamai, ne visada suteikiama visa reikiama pagalba.

Socialinio darbuotojo darbo sėkmė – ryšio su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksniais patiriančių šeimų užmezgimas, gebėjimas motyvuoti, skatinti ir įtakoti sprendimų priėmimui – priklauso nuo jo gebėjimo konceptualiai mąstyti, turimų įgūdžių intervencijoms taikyti ir tarpasmeninių įgūdžių. Tarpasmeninių įgūdžių stoka gali turėti neigiamos įtakos siekiant rezultatų. Atsiranda nepasitenkinimo, priešiško jausmas, nepasitikėjimas. Tada tiek jaunuolis, tiek ir socialinis darbuotojas mažiau išgirsta to, kas pasakoma.

Kad socialinis darbuotojas įtakoja padėtį šeimoje pastebi ne visi jaunuoliai/tyrėjai („...mano asmeninių problemų jokių nesprenė.“ (B4). „Didžiausių problemų niekas ir nesprenė, sprenė ...šalutinius reiškinius... man jas reikėjo spręsti savarankiškai...“ (B5), nors neakivaizdžius, tačiau teigiamus pokyčius pastebi dažnas (13 lentelė).

13 lentelė. Tyrimo dalyvių nuomonė apie šeimos problemų sprendimo įtaką jų problemų sprendimui

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Įtaka	„...būdavo smagu....tom dienom būdavo geriau...“ B1 „...nukreipė į VDC...“B2 „...daugiau apsaugomas nuo galimo smurto.“B3 „...mano asmeninių problemų jokių nesprendė.“ B4 „...man patiko bendrauti...“B6 „... nedrąsu buvo kalbėt...“ B7

Minimalūs pokyčiai lankantis šeimose pastebimi („Aš labai daug verkdavau, kai tėvai gerdavo.... tom dienom galėdavau surinkti parašus mokyklai, būdavo geriau...“ (B1); „...lankantis socialiniam darbuotojui būdavau daugiau apsaugomas nuo galimo smurto“ (B3); „...kai tėvai gerdavo man būdavo labai liūdna...“ (B6). Tačiau tie pokyčiai trumpalaikiai - socialinis darbuotojas įtakodavo pokyčius šeimoje tol, kol jis joje būdavo arba tik tai dienai, tačiau jam išėjus viskas vėl grįždavo į „senas vėžes“ („...kai socialinė darbuotoja išėjo tėvai vis tiek gėrė.“(B4).

Pagalba pastebima iš globėjo pusės („... močiutė nuramindavo...“ (B7) ir tik vienas iš jaunuolių/ tyrėjų nurodo socialinio darbuotojo įtaką („Pasidalindavau problemom, su socialinio darbuotojo pagalba ieškodavom sprendimo būdų“ (B2). Taip yra todėl, kad jaunuoliai nedrąsūs, savimi nepasitikintys ir socialiniam darbuotojui sunku užmegzti pirmąjį kontaktą (14 lentelė).

14 lentelė. Tyrimo dalyvių patirtis apie bendravimo su socialiniu darbuotoju pradžia

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Pirmas kontaktas	„...jinai atėjo, bet kodėl nežinau, gal kas mokykloj pasakė, kad tėvai geria...“ B1 „...po fiksuoto smurto atvejo...palaikė ryšį...“B2 „...atėjo pirmas ir ...pradėjo bendravimą“ B3 „...buvo nukreiptas..“ B4 „...abipusis...socialinis darbuotojas pirmas kreipėsi į mane“ B5 „...socialinė darbuotoja...“B6

Dažniausia pažintis su socialiniu darbuotoju buvo inicijuota situacijos („...įtakotas vieno iš tėvų kreipimosi..., tada buvo paskirtas socialinis darbuotojas...“ (B5); „...jinai atėjo,...“ (B1); „...po fiksuoto smurto atvejo...“ (B2); „...atėjo pirmas ir ...pradėjo bendravimą“ (B3); „...buvo nukreiptas..“ (B4) Pirmasis socialinis darbuotojas su kuriuo teko bendrauti buvo paskirtas šeimai ir pirmasis susitikimas nebuvo jaukus („...pirmasis susitikimas nebuvo jaukus,.....“ (B6); „...jinai atėjo, bet kodėl nežinau,... (B1). Sunku jaunuoliams/tyrėjams išžvelgti socialinio darbuotojo pagalbą (15 lentelė), nors patys socialiniai darbuotojai/tyrėjai tą pagalbą išžvelgia.

Jaunuoliai/tyrėjai pastebi bendradarbiavimą tarp socialinių paslaugų teikėjų („...bendradarbiaudavo su dienos centro darbuotojomis...“ (B1); nukreipė į kitas institucijas...“ (B5); pasiūlė eit į dienos centrą“ (B7); „...pasiūlyta lankyti dienos centrą...“ (B3). Netgi pastebima „prievartinė“ intervencija, kuri paaugliams nėra priimtina, nors ir naudinga („...privalėjau lankyti..“ (B1).

15 lentelė. Tyrimo dalyvių nuomonė apie socialinio darbuotojo pagalbą sprendžiant jų problemas

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Pagalba	<p>„...nežinau,... mano problemų nespėdavau....paskyrė lankyti dienos centrą, kur ruošdavau pamokas.... privalėjau lankyti..“ B1</p> <p>„...nuo individualaus pokalbio...programose,... stovyklose..., planuoti „ B2</p> <p>„...bendravom individualiai...“ B3</p> <p>„...išklausė, padėjo dalyvavimas įvairiose programose, savanoriavimas., B4</p> <p>„...nemokamą maitinimą mokykloje,maisto daivinius.... nukreipė į kitas institucijas...“ B5</p> <p>„...klausinėdavau...paprašydavo nupiešti...“B6</p> <p>„...pakalbėdavau...pasiūlė eit į dienos centrą“B7</p>

Buvo jaunuolių/tyrėjų, kurie pastebėjo teigiamą socialinių darbuotojų įtaką („...planuoti, reikšti savo mintis idėjas, derinant su suaugusiais žinoma... taip pat aktyviai dalyvauti pravedant stovyklas...“ (B2); „...aš išsipasakojau savo norus siekius...“ (B3); „Klausinėdavau apie jausmus...“ (B6); „...pakalbėdavau...kartu ir atskirai... tikrino ar nemeluojam...“ (B7).

Socialiniams darbuotojams tenka aibė vaidmenų (žiūr. 1.4 skyrių) tėvų vaidmuo, psichologo, organizatoriaus (Preibienė & Žebrauskaitė, 2019) ir kiekvienu atveju jie gali būti skirtingi (16 lentelė).

Mūsų tyrimo atveju socialinio darbuotojo pagrindinė užduotis – padėti jaunuoliams iš rizikos veiksnius patiriančių šeimų spręsti jų socialines ir asmenines problemas. Socialinio darbuotojo darbas neapsiriboja vien bendravimu su jaunuoliais ir jų šeimomis. Tai yra ir tarpininkavimas, jaunuolio interesų atstovavimas institucijose, prevencinė veikla, palydėjimo paslauga. O dažnai jaunuoliui, augančiam socialinės rizikos patiriančioje šeimoje yra ir draugas, ir mokytojas, ir tėvas/motina.

16 lentelė. Tyrimo dalyvių patirtis apie socialiniam darbuotojui tenkančius vaidmenis dirbant su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Vaidmenys	„...psichologo, globėjo....mamos.....vaidmenų daug ...“ A1 „...daugialypis....draugu,...tėvu, ...psichologu,... „ A2 „Auklėtojo....mokytojas, psichologas,... draugas..., visapusiškas.“ A3 „...labai įvairių, ...draugas, patikimas asmuo, ...“A4 „...tėvo ar motinos...“ A5 „... įvairiausi... tėvo, mamos, patarėjo, draugo.... valytojo...“ A6 „, platus... rinkinys ir draugas, ir psichologas, ir padėjėjas, ir mokytojas, ir lyderis....“ A7

Reiktų siekti bičiuliškų santykių ir ryšio, tačiau tenka pabūti labai įvairiuose vaidmenyse: mamos, tėvo, patarėjo, psichologo, draugo (A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7). Labai svarbu yra išsikalbėti, todėl reikia užsitikrinti pasitikėjimą. Jaunuoliai negauna to šeimoje, jie nėra drąsinami, jiems nėra aiškinama kas gerai, kas blogai, jie nėra motyvuojami kažko siekti, jeigu kažko ir nepadaro, niekas neieško motyvavimo priemonių („...ant jų šaukiama...“ (A7). Labai svarbu, kad jie pasitikėtų, labai svarbu netgi tapti jų autoritetu.

Tam, kad socialinis darbuotojas galėtų įtakoti paaugliui bendraujant ar teikiamos pagalbos metu, jis turi turėti savybes, turinčias reikšmės jaunuolių pasitikėjimo palaikymui, gebėti orientuotis į paauglio savirealizaciją, pastebėti jo pasiekimus, per kuriuos jaunuoliai suprastų savo vertingumą. Turėti gebėjimus, kuriais jis darytų teigiamą įtaką jaunuolių gyvenime, padėtų jiems suvokti savo elgseną, gebėjimas suprasti, palaikyti, motyvuoti, prižiūrėti.

Socialinio darbuotojo darbas labai specifiškas, o darbas su vaikais ir paaugliais reikalauja ypatingo dėmesingumo, todėl darbuotojai turi įsitraukti ir pilnai atsiduoti savo darbui, suburti tinkamą komandą (17 lentelė).

17 lentelė. Tyrimo dalyvių nuomonė apie socialinio darbuotojo įtraukiamą į socialinio darbo procesą, susijusį su jų problemų sprendimu

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Įtrauktis	„...per informavimą ir tarpininkavimą....“ A1 „...komandos narys...“ A2 „... darbo specifiška,.... komandinis darbas....“ A3 „...daro intervencijas šeimoje.... natūralus procesas...“ A4 „...per programas....“ A5 „... nuo vadovo....“ A6 „... abipusis įsitraukimas...“ A7

Net keli tyrimo dalyviai pastebi, kad tai natūralus procesas (A4; A7). Jeigu nėra abipusio ryšio ir pasitikėjimo – rezultato nebus. Socialinis darbuotojas turi natūraliai stengtis padėti, kaip išsireiškė pora tyrėjų, jis turi „mylėti žmones“ (A6; A7). Kiti tyrėjai mano, kad tai komanda, jos „įsigilinimas ir išeičių ieškojimas,, sprendimai pagal sudarytą planą“ (A2; A6). Yra socialinių darbuotojų kurie į šį darbą įtraukiami per programas (A5).

Socialinio darbuotojo tikslas - padėti įgyti įgūdžius, suformuoti jaunuoliams trūkstantiems įgūdžius, padėti susidoroti su problemomis. Tačiau pagrindinis uždavinys – padėti pačiam jaunuoliui išmokti spręsti savo problemas, „susidoroti“ su jomis. Tam socialiniai darbuotojai naudoja skirtingas priemones (18 lentelė).

18 lentelė. Tyrimo dalyvių patirtis apie priemones, kuriomis naudojamosi siekiant jaunuolius įtraukti į sprendimų priėmimo procesą

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Priemonės	Pasitikėjimas	„...bendravimas ne per daug...įvairiomis temomis....“ A1 „...bendravimas.... pasitikėjimas“ A2 „...pasitikėjimas...“A3
	Ryšys	„...kad atsivertų“ A1 „...pasitikėti....“ A2 „...pokalbiai...“A3 „...išklaudyti...“A4 „... pokalbis... priversti mąstyti...“ A7
	Sudominimas	„...sudominti....“A5 „... aplinka patiktų... saugi, jauki,... „A6 „...bendros veiklos...“ A7

Priemonės, kuriomis naudojasi visi tyrimo dalyviai - bendravimas. Tačiau skirtingi tyrėjai vis dėl to renkasi skirtingas bendravimo priemones. Vieni renkasi atsargų bendravimą („...ne per daug...įvairiomis temomis....“ (A1), kuris skatina pasitikėjimą ir saugumą, kuris nėra primestas ir „netikras“, nes kaip teigia kitas tyrėjas „...jaunuoliai jaučia...“ (A7), jie jaučia jeigu yra apgaudinėjami, spaudžiami ir tuomet jie nebesijaučia saugiai, jų nereikia gąsdinti. Todėl kiti tyrėjai mano, kad juos reikia sudominti („...sudominti veiklom, ..mergaites madom...“(A5); „... aplinka patiktų... renginiai“ (A6); „...bendros veiklos...“ (A7).

Beveik visi įvardija ryšio, grįsto pasitikėjimu, kūrimą, kuris apimtų pokalbius, kurie priverstų mąstyti, keisti mąstymą, patiems priimti sprendimus, kurie nebūtų kritikuojami, „jaunuolis pats turi turėti teisę priimti sprendimą“ (A7), jie turi būti išklausomi, ir į juos turi būti išiklausoma, jie „...turi būti išgirsti...“ (A3,A4, A7). Ir tai neturi būti tik pasakyta nuomonė

ar informacija į kurią niekas nereaguoja, tačiau reaguoti reikia atsižvelgiant ir į pačio jaunuolio nuomonę.

Tyrimo dalyviai/jaunuoliai, ne visada išvelgia socialinio darbuotojo pagalbą (19 lentelė).

19 lentelė. Tyrimo dalyvių nuomonė apie socialinio darbuotojo pagalbą sprendžiant jų problemas

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Pagalba	<p>„...nežinau,... mano problemų nespėdavau....paskyrė lankyti dienos centrą, kur ruošdavau pamokas.... privalėjau lankyti..“ B1</p> <p>„...nuo individualaus pokalbio...programose,... stovyklose..., planuoti „ B2</p> <p>„...bendravom individualiai...“ B3</p> <p>„...išklausė, padėjo dalyvavimas įvairiose programose, savanoriavimas. „ B4</p> <p>„...nemokamą maitinimą mokykloje, ...maisto daivinius.... nukreipė į kitas institucijas...“ B5</p> <p>„...klausinėdavau...paprasydavau nupiešti...“B6</p> <p>„...pakalbėdavau...pasiūlė eit į dienos centrą“B7</p>

Jaunuoliai/tyrėjai pastebi bendradarbiavimą tarp socialinių paslaugų teikėjų („...bendradarbiaudavo su dienos centro darbuotojomis...“ (B1); nukreipė į kitas institucijas...“ (B5); pasiūlė eit į dienos centrą“ (B7); „...pasiūlyta lankyti dienos centrą...“ (B3). Netgi pastebima „prievartinė“ intervencija, kuri paaugliams nėra priimtina, nors ir naudinga („...privalėjau lankyti..“ (B1).

Buvo jaunuolių/tyrėjų, kurie pastebėjo teigiamą socialinių darbuotojų įtaką („...planuoti, reikšti savo mintis idėjas, derinant su suaugusiais žinoma... taip pat aktyviai dalyvauti pravedant stovyklas...“ (B2); „...aš išsipasakojau savo norus siekius...“ (B3); „Klausinėdavau apie jausmus...“ (B6); „...pakalbėdavau...kartu ir atskirai... tikrino ar nemeluojam...“(B7).

Jaunuoliai/tyrėjai ne visada pastebi ir vertina socialinio darbuotojo paslaugas - taip gali būti dėl to, kad jaunuoliai susiduria su tam tikromis kliūtimis (20 lentelė).

20 lentelė. Tyrimo dalyvių patirtis apie kliūtis, kurios trukdo jaunuoliams įsitraukti į problemų sprendimą

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
	Pasitikėjimas	„...pasitikėjimas.“ A1 „...pasitikėjimas... nepasitiki.....maža savivertė....“A2 „...žinių trūkumas ...palaikymas...“A4 „...pasitikėtų...“A5
	Įsitraukimas	„...atsiverti...“ A1 „...informavimas, ėjimas kartu...“A2 „...palydėjimo...“ A4

Pasitikėjimas, savivertė, žinių trūkumas - tai pagrindiniai trikdžiai, kuriuos socialinis darbuotojas turi padėti pašalinti (A1, A2, A4, A5). Tačiau pasitikėjimo trūkumas, tai gali būti tiek ne pilno atsivėrimo pasekmė, tiek nepasitikėjimo kitais – suaugusiai pasekmė, tai gali būti ir įtakos iš aplinkos pasekmė.

Apie šias kliūtis kalba ir tyrėjai minėdami, kad „... patyčios...“A2; „...socialiai ne stiprus.... ne saugus, baimė...“ A3. Tai įtakoja ir kitų kliūčių susidarymą, be to, kaip jau buvo minėta, jaunuoliai nežino kas jie yra, kas jie gali būti, jų gyvenamoji aplinka kitokia su kitokiomis „vertybėmis“, tai sukelia papildomas kliūtis, apie kurias net nesusimąsto jaunuoliai, kurie auga pilnavertėse šeimose.

Žinių trūkumą įvardija ir patys jaunuoliai/tyrėjai (21 lentelė.). Jie mano, kad didesnis kiekis žinių būtų įtakojęs jų sprendimus ir problemos sprendimai būtų kitokie.

21 lentelė. Tyrimo dalyvių nuomonė apie žinias, sprendžiant jų ar jų šeimos problemas

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Žinios	<p>„...aš tada nelabai supratau kas vyko ...supratau kad yra problema ir kur ji yra...kad nori man padėti , tai nesupratau....“ B1</p> <p>„...neturėjau žinių...“B3</p> <p>„...Žinių trūko.“ B4</p> <p>„...neturėjau...“B5</p> <p>„...Žinių turėjau mažai...“ B6</p>

Jaunuoliai ne tik neturėjo žinių, tačiau ir nevisiškai suprato kas vyksta arba bijojo („...aš tada nelabai supratau kas vyko ...“ (B1). „Klausdavo kartais kaip jautiesi kai mama geria, bet aš bijodavau kažką pasakyti, nes galvojau, kad ant manęs supyks.“ (B1). Būtent apie tai teigia ir socialiniai darbuotojai/ tyrėjai.

Jaunuolių/tyrėjų nuomonė apie pagalbą skiriasi, nors kaip ir daugelis socialinių darbuotojų/tyrėjų, jie akcentavo išklausimą, tačiau taip pat buvo pastebėta ir pagrindinė kliūtis – jaunuoliai nėra atviri (22 lentelė).

22 lentelė. Tyrimo dalyvių nuomonė apie socialinio darbuotojo reakciją į problemas ir jo siūlomus problemų sprendimo būdus

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Siūlomi problemų sprendimo būdai	<p>„...išklausė mano problemas.... bet nenorėjau....ne daug pasakiau“ B1</p> <p>„...išklausė, nors ne viską sakiau“ B2</p> <p>„Daugiau išklausė....“ B3</p> <p>„...padėjo socialinio darbuotojo palaikymas...“B4</p> <p>„... nelabai stengėsi įtraukti...“B5</p> <p>„...viskas buvo gerai....pasiūlė padėti kitiems...“B7</p>

Kad buvo išklaustyti teigė daugelis jaunuolių/tyrėjų (...išklausė...kažką užsirašė “ (B1); „...tik klausdavo ar man patinka dienos centre....“ (B1); „...išklausė, nors ne viską sakiau“ (B2); „Daugiau išklausė....“ (B3). Baimė ir uždarumas pagrindinės kliūtys neleidžiančios suteikti pilnavertės pagalbos („...buvo baimė dėl informacijos nutekėjimo...“ (B2); „...ne daug pasakiau“ (B1).

Vyrauja jaunuolių/tyrėjų ne tik nepasitikėjimas žmonėmis, tačiau ir netikėjimas, kad kas nors gali pasikeisti arba pastebėjimas, kad jų į problemų sprendimą niekas neįtraukia („...realios situacijos nebuvo įmanoma pakeisti...“ (B3); „...pagrindinė problema nebuvo sprendžiama ir mano vaidmuo... nebuvo reikalingas...vengė matyti pagrindinę problemą...“ (B5); „...kad labai įtrauktų į problemų sprendimą, neprisimenu... taip nebuvo....“ (B1). Tik vienas iš jaunuolių/tyrėjų pastebėjo poveikį sprendžiant problemas („...man tai padėjo išsikalbėti su kitais žmonėm...“ (B7).

Siekiant įveikti šias kliūtis socialiniai darbuotojai stengiasi jas pašalinti ar bent sumažinti (23 lentelė). Pirmiausiai, siekiant padėti jaunuoliams, socialiniai darbuotojai pasitelkia tarpinstitucinį bendravimą („...tarpininkavimas.“ (A1); „...bendravimas (A2); „...tarp institucinis bendradarbiavimas“ (A3); „... bendradarbiavimas...“ (A6).

Kitas labai svarbus momentas – bendravimas su paaugliu, tačiau reikia pasirinkti tokį bendravimo būdą, kuris padėtų jam atsiverti („...išklaustyti reaguoti“ (A3); „... vasaros stovyklos...“ (A6). Taip pat būtina jaunuolį drąsinti ir pokalbio metu leisti jam ne tik išsakyti savo mintis, tačiau ir išsakyti ir“... priimti sprendimus...“ (A7).

23 lentelė. Tyrimo dalyvių patirtis apie tai, kas labiausiai padeda siekiant rezultatų dėl jaunuolių iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų įtraukimo į problemų priėmimo sprendimą

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Pagalba	Su trečiaisiais asmenimis	„...tarpininkavimas.“ A1 „...bendravimas A2 „...tarp institucinis bendradarbiavimas“ A3 „... bendradarbiavimas...“ A6

Tęsinys sekančiame puslapyje

Pagalba	Su vaiku	„...bendravimas...“ A2 „...dėmesys ... į vaiką..., motyvuojami... išklausti reaguoti“ A3 „... vasaros stovyklos...“ A6 „...pokalbio metu....priimti sprendimus...“ A7
	Socialinis darbuotojas	„Drąsa,... dorumas, sąžiningumas ir dvasingumas...“ A5

Žinoma, be socialinio darbuotojo tinkamų kompetencijų vargu ar pavyktų tai padaryti. Jau buvo kalbama apie tai (žiūr. 9 lentelė), kad pokalbis labai svarbus visame jaunuolio socializacijos ir jo problemų sprendimo procese, tačiau socialinis darbuotojas turi žinoti „...kokius klausimus...“ (A7) kada turi užduoti, todėl socialinis darbuotojas taip pat labai svarbus šiame procese, jis turi pasižymėti „Drąsa,... dorumu, sąžiningumu ir dvasingumu...“ (A5).

Jaunuoliai tyrėjai minėjo, kad jiems buvo siūloma lankyti dienos centrą, jų teigimu būtent ten jie gaudavo didžiąją dalį pagalbos (24 lentelė).

24 lentelė. Tyrimo dalyvių patirtis apie priemones sprendžiant problemas ir jų įtaką

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Priemonės	„...taip padėjo, ten paruošdavau pamokas, pavalgydavau...“ B1 „... psichologei turėjau papasakoti visus išgyvenimus...“ B1 „...dalyvavimas jaunimo programose... savanoriavimas „B2 „... buvo išklausiama mano nuomonės...turėjom susitarimą kalbėti atvirai.“ B6 „... padėdavo išsikalbėti“ B7

Dienos centruose jaunuoliai/tyrėjai gaudavo jiems reikiamas paslaugas („... ten paruošdavau pamokas, pavalgydavau...“ (B1); „...dalyvavimas jaunimo programose...“, (B2). Ten jaunuoliai/tyrėjai turėdavo galimybę ir išsikalbėti („... buvo išklausoma mano nuomonės...“ (B6); „... padėdavo išsikalbėti“ (B7). Tačiau ne visi jaunuoliai/tyrėjai patenkinti teikiama pagalba („Turėjau lankyti dienos centrą...turėjau kartą per savaitę eiti pas psichologę...“, (B1); „...nelabai kas klausė mano nuomonės.“ (B3).

Dauguma jaunuolių/tyrėjų nepasitikėjo ir nepasitiki socialiniais darbuotojais (25 lentelė).

25 lentelė. Tyrimo dalyvių patirtis apie pasitikėjimą socialiniu darbuotoju

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Pasitikėjimas/ nepasitikėjimas	<p>„...nežinau, ne nepasitikiu.....negalėčiau kreiptis...“ B1</p> <p>„...trukdė nepasitikėjimas, baimė“ B2</p> <p>„Nebuvo labai didelio pasitikėjimo...“ B3</p> <p>„...nelabai pasitikiu.“B4</p> <p>„...nepasitikėjau...“ B5</p> <p>„...pasitikiu ja...“ B6</p> <p>„aš pasitikėjau ...ji visuomet padėdavo...duodavo patarimų...“ B7</p>

Būtent socialiniai darbuotojai/tyrėjai teigia, kad labai svarbu prakalbinti jaunuolius ir užsitarnauti jų pasitikėjimą. Tačiau dėl susidariusios padėties kalta ne tik jaunuolių baimė, bet ir netinkamas socialinių pedagogų elgesys („...dabar žinau, kad įvyksta įvairių negražių dalykų.... viską ką aš papasakoju sužino ir kiti žmonės, todėl vengiu kalbėti.“ (B1); „...nebuvo besilaikantis konfidencialumo principo, nebuvo atviras ir sąžiningas man...pagalbos aš sulaukiau kitose įstaigose“ (B5). Kai kurie klausimai, kurie kyla jaunuoliams, yra nepatogūs, tai dar viena priežastis, dėl kurios vengiama atvirų pokalbių („...galima kreiptis, tačiau ne visais klausimais...“(B2), „...bendraudavau visada, kada man reikėdavo, nebent situacija būdavo neįdomi“ (B6). Socialiniai darbuotojai/tyrėjai šių priežasčių nemini.

Ne visi jaunuoliai atvirauja ir su savo bendraamžiais. Bendravimas su bendrų problemų turinčiais jaunuoliais padeda atsiverti - taip mano kai kurie iš socialinių

darbuotojų/tyrėjų (A3). Būtent renginiai, stovyklos, tarpusavio bendravimas padeda atsiskleisti - taip mano ir kai kurie jaunuoliai/tyrėjai (26 lentelė).

26 lentelė. Tyrimo dalyvių patirtis apie bendravimą su panašias problemas sprendžiančiais jaunuoliais

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Tarpusavio palaikymas	<p>„...renginiai... „Neturėjau jokių draugų...“ B6</p> <p>„...žaidžiant...einant į renginius, savanoriaujant, aptariant problemas...kai nėra socialinio darbuotojo“ B2</p> <p>„Susitinkam...nueinam į renginius...“B3</p> <p>„...pažaidžiam, pasidalinam problemom...“B4</p> <p>„...draugų ratas... bendraudavau empatiškai“B5</p> <p>„Neturėjau jokių draugų...“ B6</p> <p>„...juokaudavom taip nuimdavo stresą.“ B7</p>

Jaunuoliai padeda vienas kitam, jiems lengviau išsikalbėti („...problemas...kai nėra socialinio darbuotojo“ (B2); „...juokaudavom taip nuimdavo stresą.“ (B7). Kai kurie jaunuoliai vengė artimo bendravimo, neturėjo net draugų („Neturėjau jokių draugų...“ (B6). Socialiniai pedagogai/tyrėjai mano, kad taip gali būti dėl socializacijos ir kitų įgūdžių praradimo.

Patirtis ir gauti įgūdžiai jaunuoliams/ tyrėjams leidžia į problemos sprendimą pažiūrėti kitaip su sukaupta patirtimi (27 lentelė).

27 lentelė. Tyrimo dalyvių nuomonė apie patirtį dalyvaujant įtraukimo į problemų sprendimą procese

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Patirtis	„...svarbu pasiekti rezultata...“ B1 „...žinočiau kur kreiptis pagalbos.“B2 „...priimi sprendimus arba juos įtakoti...“ B3 „...ne visada galiu priimti sprendimus, ne visada žinau kur kreiptis pagalbos.“ B4 „... tuo metu galėjau daryti kažką kitaip.“ B5 „...pasikalbėčiau su tėvais...“ B6 „daug ką daryčiau kitaip...atsakingiau“ B7

Dauguma jaunuolių įgijo žinių ir patirties, žino kur galėtų kreiptis esant reikalui, netgi žino kaip galėtų padėti kitiems („...ne visus sprendimus gali priimti pats...“(B2); „...žinau kur kreiptis pagalbos....reaguočiau kitaip“ (B3); „...priėmiau sprendimą niekada pati taip nesielgti.. „ (B5); „... turiu daugiau drąsos kalbėti – išreikšti jausmus...“ (B6); „...įgavau patirties,...“ (B7). Kiti vis dėl to mano, kad vaikams tokiose šeimose skiriamas per mažas dėmesys („ turi būti pasiektas tikslas, kurį numatė kiti specialistai....šeimai“ (B1). Vaikai nėra įtraukiami.... neatsižvelgiama į jų poreikius.... skaudžiausia, kad informacija atskleidžiama per daug... „ (B1).

Tiktai kompetentingas socialinis darbuotojas gali parinkti tinkamas priemones, kurios padėtų įtraukti jaunuolį į problemų sprendimo priėmimą (28 lentelė).

28 lentelė. Tyrimo dalyvių nuomonė apie priemones, kurios padėtų įtraukti jaunuolius į problemų sprendimo procesą

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Priemonės	„...žmogaus....kuris padėtų suprasti...“ A1 „...kompleksas specialistų pagalbos grupė... atviri centrai“ A2 „Jų pačių aktyvaus įtraukimo...“ A3 „Visi specialistai.... gerbtų jų nuomone,....išklausyti ir atsižvelgti.“ A4 „sudaryti sąlygas.....kurti... suteikti žinias...“ A5 „... mylinčių žmonių autoritetų..., šilto bendravimo...“ A6 „...mylinčių žmonių... socialinio darbuotojo elgesio...“A7

Pirmiausiai reikalingas žmogus, „mylintis žmogus“ (A6, A7). Buvo tyrimo dalyviai, kurie teigė, kad galbūt būtų reikalingas net atskiras žmogus ar kompleksas specialistų, kurie užsiimtų būtent šia problema (A1, A2, A4).

Tačiau specialistas specialistui nelygus, o jaunuolis, kuris nepasitiki savimi ir aplinkiniais, jaučiasi svetimas šioje aplinkoje, ieško užuovėjos, artimo žmogaus, „šilto bendravimo...“ (A6), žmogaus, kuris „...gerbtų jų nuomonę,....“ (A4), ne taip greitai pripranta prie didesnio kiekio dėmesio ir neatvirauja su skirtingais žmonėmis, todėl būtina „...išklausyti ir atsižvelgti.“ (A4).

Kaip ir socialiniai darbuotojai/tyrėjai, taip ir jaunuoliai/tyrėjai, pateikia pasiūlymus situacijai gerinti, tačiau pasiūlymai skiriasi (29 lentelė).

29 lentelė. Tyrimo dalyvių pastebėjimai specialistams

Kategorija	Patvirtinantis teiginys
Priemonės	„...išklaudyti vaikų nuomonę, atsižvelgti į ją ...laikyti paslapyje“ B1 „...informacijos įslaptinimo...“ B2 „Galėtų jausti atsakomybę už turimą informaciją...“ B3 „Galėtų būti veiksniesni...“B4 „...atsakingiau žiūrėti į savo darbą... gilintis,...“B5 „Nieko, viskas man padėdavo.“ B6 „būti griežtesni...spausti tėvus...“ B7

Didesnė dalis jaunuolių norėtų, kad informacija išliktų konfidenciali (“...namie kildavo konfliktai jeigu pasakydavau kažko per daug...“ (B1); „...atvejis būtų aptariamasis seniūnijose, diskusijose...žinau, kad tai lengvai atsekama.“ (B2). Kiti pastebi, kad reikia aktyviau dirbti šeimose („... būti reiklesni tokioms šeimoms“ (B3). Dar kiti pastebi per didelį socialinių darbuotojų vaidmenų skaičių („...galėtų kokybiškiau daryti kelis darbus, daug ir nieko iki galo “(B5).

Daugeliu atvejų tyrimų dalyvių skirtingais klausimais nuomonė sutampa. Tiek analizuojant socialinių darbuotojų, tiek jaunuolių atsakymus pastebimos tam tikros tendencijos. Ilgesnį darbo stažą turintys darbuotojai ar vyresni jaunuoliai išsamiau atsakinėja į klausimus, pateikia daugiau pavyzdžių. Socialinis darbuotojas turi atlikti daug vaidmenų, tačiau pagrindinė jų funkcija padėti jaunuoliui ir tyrėjų/socialinių darbuotojų nuomone pagrindinė pagalba - tai tinkamas pokalbis, padėsiantis suprasti, užmegzti ryšį. Tokio požiūrio laikosi ir jaunuoliai/tyrėjai, tačiau jie išvelgia ir tam tikras atviro bendravimo kliūtis – informacijos nutekėjimą. Tokiems jaunuoliams trūksta išklauso ir tėviško dėmesio ir meilės, supratimo, suvokimo ir leidimo priimti sprendimus, padėsinimo. Tačiau pastebėję apgaulę ar galimą netikrumą, informacijos sklaidą jaunuoliai nebūna atviri. Trumpesnį laiką dirbantys tyrimo dalyviai, taip pat išskyrė bendravimą, kaip pagrindą, tačiau didelį dėmesį skyrė ir komandiniam darbui, bei kitų specialistų dėmesiui, kuris turėtų būti skiriamas jaunuoliams. O

jaunuoliai/tyrėjai, savo ruožtu, komandos narius (psichologus, VDC darbuotojus) įvardija kaip reikalingus ir padėjusius jiems spręsti problemas.

Modeliai, kurie naudojami jaunuoliams pritraukti į sprendimų priėmimą, turėtų būti parenkami individualiai, kaip ir priemonės. Todėl jaunuoliai įvardija skirtingus sprendimo būdus - kas buvo aprūpintas nemokamu maitinimu, kas buvo nukreiptas pas kitus specialistus, kažkas pateko pas globėjus. Visi tyrėjai įvardija kliūtis, kurios trukdo tinkamai pasirūpinti jaunuoliais, tačiau tos kliūtys (draugystė, atvirumas, pasitikėjimas) vis dar nėra pilnai užtikrintos.

DISKUSIJA

Kaip esminė problema tyrimo dalyvių yra įvardijamas alkoholis ir priklausomybės „...geriama, o tuo pačiu smurtaujama...“(A1). Priklausomybės yra siejamos ir su smurtu, neteisėtom veiklom. „...įsitraukia į nusikalstamas veiklas... „ (A3). „...nesvetimas smurtas...“ (A2). Jaunuoliai taip pat išskiria priklausomybes, kaip pagrindines problemas. „... tėvas mušdavo mamą ir man kliūdavo...“ (B3); „...mama prisikvietė draugų ir gėrė.....“ (B7), tačiau patys nesijaučia juose dalyvaujantis.

Šios tyrėjų problemos įtrauktos į socialinės rizikos apibrėžimą, kuriame socialinė rizika ir įvardijama, kaip priklausomybė alkoholiui, nesaugumas ir pan. (Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, 2 straipsnis, 2022). Kluczniok (2017) atliktame tyrime piktnaudžiavimas alkoholiu ar priklausomybė nuo alkoholio išskiriama kaip pagrindinė šeimų, susiduriančių su socialinės rizikos veiksniais, problema.

Be to autorius pastebi, kad tokiose šeimose augę vaikai labiau linkę į socialinę atskirtį, jų prastesnė socializacija, jie linkę į priklausomybes, nusikalstamumą ir pan. Hämäläinen & Matikainen (2018); O'Donnell ir kt.(2021); Sticca ir kt.(2020) analizuodami socialinės rizikos veiksnius, alkoholį ir priklausomybes įvardija, kaip vienus iš pagrindinių, taip pat jie išskiria ir smurtą, kuris, anot tyrėjų „...geriama, o tuo pačiu smurtaujama...“(A1), gali būti priklausomybių pasekmė.

Vincent & Petch (2017) tyrimas atskleidė, kad skirtingi socialinės rizikos veiksniai įtakoja vaiką skirtingai nuo jo amžiaus. Galbūt todėl kai kurie tiriamieji/jaunuoliai pasidalino savo skaudžiais išgyvenimais „Aš labai daug verkdavau, kai tėvai gerdavo...“ (B1); „...kai tėvai gerdavo man būdavo labai liūdna...“ (B6). Jeigu vaikas nemušamas lyg ir nebūtų ko verkti ar liūdėti, tačiau vaikas pats to nesuvokdamas taip išreiškia dėmesio, meilės jam trūkumą. Tai dar vieni iš socialinės rizikos veiksnių. Juos pastebi, tačiau tiesiogiai neįvardija ir socialiniai darbuotojai. Jie teigia, kad reiktų siekti bičiuliškų santykių ir ryšio, tačiau tenka pabūti labai įvairiuose vaidmenyse - mamos, tėvo, patarėjo, psichologo, draugo (A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7).

Preibienė & Žebrauskaitė (2019) pabrėžia, kad visus reikiamus įgūdžius jaunuoliai turėtų gauti iš savo tėvų. Globos įstaigose tokias pareigas turi atlikti socialinis darbuotojas. Būtent socialinių darbuotojų atsakymai šiame tyrime pagrindžia šiuos teiginius, tačiau patys jaunuoliai tokio dėmesio iš socialinių darbuotojų nepastebi (...klausdavo, domėdavosi...“ (B2); „Išklausinėjo...domėjosi...“(B3); „...klausė ...“ (B4); „...pasikalbėti,... paklausti..., pasiūlė...,

nukreipė...“ (B5); „...apklausinėdavo“ (B6); „...pakeičėdavo...“ (B7); „...pasiūlė lankyti dienos centrą...nukreipė pas socialinį pedagogą“ (B5).

Daugiau jaunuoliams užsifiksavo bandymas pasikalbėti, pasiūlyti kai kurie sprendimai, tokie kaip VDC lankymas, paskyrimas pas psichologą, socialinį darbuotoją, socialinį pedagogą. Pasitaikė atsakymų, kur jaunuoliai net mano, kad į jų problemas nebuvo gilinama, netgi šeimos problemos nebuvo sprendžiamos („...mano asmeninių problemų jokių nespėdė“ (B4). „Didžiausių problemų niekas ir nespėdė, spėdė ...šalutinius reiškinius... man jas reikėjo spręsti savarankiškai...“ (B5). Tačiau socialiniai darbuotojai/tyrėjai mini modelius, kuriuos jie taiko sprendžiant paauglių problemas ir kurie liko neužfiksuoti. Kovger-Sniečkovienės (2018); Švedaitė-Sakalauskė & Eidukevičiūtė (2015) išskiria tokius socialinio darbuotojo veiklos metodus, taikomus dirbant su jaunuoliais, kaip konsultavimą, darbo su komanda, darbo su grupe ir atvejo metodus. Kai kuriuos iš šių metodų nurodo ir socialiniai darbuotojai/tyrėjai „...reikia „... vertinti situaciją....., pokalbis su tiksliniais klausimais...“ (A7), „atvejo vadyba mini ...“ (A4) įvardinamas ir socialinio tinklo modelis. Visi be išimties tyrėjai mini informavimą, konsultavimą, tarpininkavimą (A1,A2,A3, A4, A6). Tuo tarpu jaunuoliai/tyrėjai pagrindė įvardija tarpininkavimą, nes buvo įtraukiami ir kiti specialistai, tokie kaip: psichologai (B1; B2, B3, B7), socialiniai pedagogai (B3;B5;B7), vaikų teisių specialistai (B6).

Todėl tarpininkavimas atsispindi labiausiai. Švedaitė-Sakalauskė & Eidukevičiūtė (2015) atliktas tyrimas parodė, kad taikant tinklo intervencijos metodą socialinis darbuotojas užima santykių vadovo poziciją, tačiau tam, kad metodas veiktų tinkamai reikalingos tam tikros kompetencijos, gebėjimai, tik tuomet jaunuolis taps atviras, pasitikės socialiniu darbuotoju, tačiau atliktas tyrimas atskleidė, kad daugeliu atvejų taip nėra – jaunuoliai nėra atviri („...išklaušė, nors ne viską sakiau“ (B2); ...ne daug pasakiau“ (B1). Jazbutytės & Račkauskienės (2020) tyrimas atskleidė, kad vaiko uždarumas dažna socialinių darbuotojų patirtis, kuri neleidžia užtikrinti darbo efektyvumo.

Atliktame tyrime socialiniai darbuotojai pasitikėjimo, savivertės ir žinių trūkumą įvardija kaip dažnai pasitaikančias kliūtis, kurios trukdo suteikti pilnavertę pagalbą (A1, A2, A4, A5), tačiau tam yra rimta priežastis. Patys socialiniai darbuotojai pastebi, kad „...jaunuoliai jaučia...“ (A7), jie „...socialiai ne stiprūs.... ne saugūs...“ (A3).

Kai kurie jaunuoliai pastebėjo socialinių darbuotojų darbo nekompetenciją („...dabar žinau, kad įvyksta įvairių negražių dalykų.... viską ką aš papasakoju sužino ir kiti žmonės, todėl vengiu kalbėti.“ (B1); „...nebuvo besilaikantis konfidencialumo principo, nebuvo atviras ir sąžiningas man...“ (B5). Gudžinskienės & Ramanausko (2017) atliktas tyrimas atskleidė, kad

socialiniai darbuotojai turi būti ne tik palydėtojai ir tarpininkai, jie turi pasižymėti ir tam tikrom savybėm – tikėti žmogumi, norėti padėti kiekvienam, stengtis padėti atrasti stipriąsias puses, įgyti daugiau pasitikėjimo. Jeigu nebus pasitikėjimo iš jaunuolio pusės socialiniu darbuotoju, tai užsibrėžtų tikslų neišeis pasiekti. Tai pastebi ir šio tyrimo dalyviai – reikalingas, „mylintis žmogus“ (A6, A7). „šilto bendravimo...“ (A6), žmogaus, kuris „...gerbtų jų nuomonę...“ (A4).

Šis tyrimas atskleidė ir jau pasiektus rezultatus („...žinau kur kreiptis pagalbos...reaguočiau kitaip“ (B3); „...priėmiau sprendimą niekada pati taip nesielgti.. „ (B5) ir trūkumus („Vaikai nėra įtraukiami...neatsižvelgiama į jų poreikius...skaudžiausia kad informacija atskleidžiama per daug... „ (B1); „...namie kildavo konfliktai jeigu pasakydavau kažko per daug....“ (B1); „...atvejais aptariamasi seniūnijose, diskusijose...žinau, kad tai lengvai atsekama“ (B3); „...galėtų kokybiškiau daryti kelis darbus, daug ir nieko iki galo“ (B5). Jazbutytės & Račkauskienės (2020) tyrimu buvo nustatyta, kad socialiniams darbuotojams reikia naujesnių žinių, jautrumo ir empatijos dirbant su vaikais, kurių tėvai yra priklausomi nuo alkoholio. Nes šios savybės padeda išsiaiškinti emocijas ir prakalbinti vaiką, taip pavyksta jam suteikti visapusišką pagalbą.

Šiame darbe taip pat nustatyta, kad pokalbis yra labai svarbus, tačiau dar svarbesnis yra pasitikėjimas, todėl gali būti, kad dėl nepatirties ar per mažo psichologinių žinių bagažo ne visada pavyksta tai pasiekti.

IŠVADOS

1. Jaunuoliai augantys socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose susiduria su rizikos veiksniais: vaikas auga nepilnoje šeimoje; alkoholio, narkotikų ar psichotropinių medžiagų vartojimas; smurtas šeimoje; psichologinis šeimos narių smurtas vienas kito atžvilgiu; mažos šeimos pajamos; meilės ir ryšio stoka; pastovi migracija; artimųjų sunkių ligonių slaugymas; artimųjų mirtinos ligos ar mirtis; draugo mirtis; brolio ar sesers mirtis; netinkama sveikatos priežiūra; persikėlimas iš vienos šeimos į kitą; buvusios ar esamos meilės problemos.

Visi šie rizikos veiksniai įtakoja skirtingas problemas su kuriomis susiduria jaunuoliai. Skirtingą veiksnių poveikį lemia socialinę riziką patiriančio žmogaus individualios savybės ir amžius, gebėjimas susidoroti su kylančiomis problemomis. Jaunuoliai dažnai neturi socialinių įgūdžių, todėl vieniems susidoroti su problemomis jiems nepavyksta.

2. Jaunimas iš socialinių rizikos veiksnių patiriančių šeimų turi būti įtrauktas į sprendimų priėmimus. Kad šis procesas būtų sklandus socialiniai darbuotojai, dirbantys su šiais jaunuoliais, turi įtraukti jaunuolį naudodamas 4 įsitraukimo etapus, kurie padėtų suformuoti įgūdžius, būtinus sėkmingam įsitraukimo procesui. Tai:

- susipažinimo, supratimo ir įsisavinimo;
- ryšio užmezgimo su socialiniu darbuotoju;
- ryšio užmezgimo su panašias problemas turinčiais jaunuoliais;
- sukauptų žinių panaudojimo.

Tyrimas parodė, kad visi socialiniai darbuotojai tyrėjai įvardija bent tris iš keturių etapų, kuriuos taiko savo darbe. Tačiau tyrėjai/jaunuoliai ne visi perėjo visus etapus. Didžiausia kliūtis yra ryšio užmezgimas su socialiniu darbuotoju ir pasitikėjimas juo. Tai trukdo jiems pilnavertiškai dalyvauti problemų sprendimo procese.

Kaip didžiausią kliūtį socialiniai darbuotojai mini baimę, mažą savivertę, nepasitikėjimą, o jaunuoliai – baimę dėl informacijos sklaidos.

3. Jaunimas, gyvenantis socialinės rizikos veiksnius patiriančioje šeimoje, stokoja žinių ir pasitikėjimo.

Tyrimas atskleidė, kad kuo labiau jaunuoliai įsitraukia į problemų sprendimo procesą, tuo jie tampa labiau savimi pasitikintys, tuo jie lengviau ir adekviau vertina situaciją, išsakydami ne tik juos ir jų šeimas liečiančias problemas, tačiau ir socialinių paslaugų problemas. Tai rodo jų savarankiškumą ir socializacijos įgūdžių formavimąsi. Daugelis jaunuolių/tyrėjų jau suaugę ir šiuo metu įsitraukę į savanoriavimą, kas rodo jų socialinę

atsakomybę. Jaunesni tyrėjai labiau pasitiki socialiniais darbuotojais, o tai rodo, socialinių darbuotojų kompetencijų, dirbant su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų, augimą.

4. Teorijoje aptartas 4 etapų jaunuolių įtraukties į problemų sprendimą modelis, praktikoje veikia dalinai. Dalis tyrimo dalyvių / jaunuolių atskleidė įtraukties į problemų sprendimo priėmimo trūkumus, kurie pasireiškia jau antrajame ir trečiajame etape, kuomet turėtų būti skatinamas ryšio užmezgimas ir išsipasakojimas. Buvo dalis jaunuolių (jaunesni tyrimo dalyviai), kurie sukūrė ryšius ir pasitiki socialiniais darbuotojais. Nors ir jie nėra visiškai atviri su socialiniais darbuotojais dėl nepatogių klausimų, kuriuos dažniau aptaria su draugais, kai nebūna VDC darbuotojo.

Todėl galima teigti, kad jie pasiekė trečiąjį teorinį etapą, kuomet jaunuoliai mezga ryšius su panašias problemas turinčiais jaunuoliais. Jie pradeda jausti poreikį veikti ir įsitraukti į problemų sprendimo ar kitas prasmingas veiklas (dažnu atveju tai savanoriavimas). Tačiau tyrimas atskleidė, kad jaunuoliai, panaudoję sukauptas žinias ir patirtis, dar nepajėgūs įsitraukti į problemų sprendimo veiklą. Vyresni tyrimo dalyviai mano, kad tai susiję su per siauru požiūriu į problemą, kai sprendžiama ne problema, o šalinami jos padariniai.

Kiti tyrimo dalyviai susidūrė su informacijos nutekėjimu, tai susilpnino pastikėjimą socialiniu darbuotoju, o tuo pačiu sumažino galimybę padėti jaunuoliui įsitraukti į problemų sprendimą. Tačiau pastebimas ir progresas, nes jaunuolia teigia, kad įgavo žinių, žino kur kreiptis ir kur ieškoti pagalbos.

Iš tyrimo dalyvių galima pastebėti, kad daug kas priklauso ir nuo socialinio darbuotojo. Tik vienas iš socialinių darbuotojų dalyvavusių apklausoje mini atvejo vadybą, kuri orientuota į rizikos veiksnių, socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose, šalinimą. Tačiau beveik visi teigia, kad reikia daugiau mylinčių kompetetingų darbuotojų.

REKOMENDACIJOS

Socialiniams darbuotojams, dirbantiems su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų:

- Atrasti veiksmingų priėjimo prie jaunuolų būdų, kaip užmegzti ryšį kitaip, nei įprasta – parodyti, kad jis yra svarbus, atidžiai jo klausytis, išklausyti nemoralizuojant, nesiūlant sprendimų iš karto, pasistengti suprasti.
- Atkreipti dėmesį į gerus santykius su jaunuoliais ir palankios aplinkos kūrimą. Taip pat siekti, kad įgyvendinant socialinių paslaugų proceso turinį, jaunuolis būtų į tai kuo labiau įtraukiamas.
- Padėti jaunuoliams išsikelti realistiškus lūkesčius, kad pateisindami juos įgytų pasitikėjimo. Skatinti pasitikėjimą savimi, motyvuoti įsitraukti į veiklas, prisiimti atsakomybes, sprendimus. Suteikti paaugliams laisvės, padedant jiems išsiaiškinti savo vertybes bei nusibrėžti asmenines ribas, suprasti, kas yra priimtina, o kas ne. Sukurti pasitikėjimo grįžtamąjį ryšį.
- Rasti konkrečias idėjas ir siūlymus, kaip institucijos turėtų tobulinti savo veiklą darbo su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų, kokybės pagerinimui.
- Stiprinti jaunuolių socializaciją - didinti šeimos įtaką priimant sprendimus – organizuoti susitikimus su specialistais, bendrus renginius.
- Rekomenduojama taikyti inovacijas, naujas veiklos kryptis, kad paaugliai/jauni žmonės labiau įsitrauktų į siūlomas veiklas, bendruomenišką gyvenimą, ko rezultate didėtų jų savivertė ir keistųsi požiūris į gyvenimą ir formuotųsi teigiami pokyčiai.

Įstaigoms, kurių socialiniai darbuotojai dirba su šeimomis, kuriose auga vaikai:

- Labiau atkreipti dėmesį į darbuotojų motyvavimą atsakingai atlikti savo kaip socialinio darbuotojo pareigą ir etikos principų užtikrinimą. Taip gerinti atliekamo darbo kokybę, išlaikyti gaunamos informacijos konfidencialumą, įgyti jaunuolių pasitikėjimą.
- Sistemingai organizuoti ir, atsižvelgiant į poreikius, plėsti ar tobulinti savo siūlomų/teikiamų paslaugų sąrašą. Kad paslaugos/darbas su jaunimu būtų kiek įmanoma labiau pritaikytas atsižvelgiant į individualius paslaugų gavėjo poreikius/iššūkiu.

Organizacijoms – savivaldybėms, socialinių paslaugų skyriams – teikiančioms kompleksines socialines paslaugas šeimoms:

1. Tobulinti savo veiklą, kad teikiamos socialinės paslaugos būtų labiau prieinamos ir patrauklios jaunuoliams, kad labiau tenkintų jų poreikius.
2. Atsižvelgiant į tai, kad jaunuoliams labai svarbus yra santykis su pasitikėjimą įgijusiu socialiniu darbuotoju, dėl negaunamų teikiamų socialinių paslaugų šeimai teigiamų rezultatų keičiant socialinį darbuotoją, jaunuoliams palikti galimybę bendrauti su darbuotoju, kuris įgijo jo pasitikėjimą.
3. Dalintis gera patirtimi ir sėkmės atvejais ne tik savo įstaigoje, bet ir bendradarbiaujant su kitų įstaigų specialistais.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. 1K-120 Dėl Europos ekonominės erdvės finansinio mechanizmo ir Norvegijos finansinio mechanizmo subsidijų..., Pub. L. No. 1K-120, 1092050ISAK001K-120 26 (2009). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.342179?jfwid=bkaxmidk>
2. A1-428/V-894/V-691/1V-579 Dėl Savivaldybės bendro darbo su šeimomis organizavimo ir koordinavimo rekomendacijų patvirtinimo, Nr. 13238 (2018). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/659b15729bad11e8aa33fe8f0fea665f?jfwid=bkaxma1o>
3. Aleknavičienė, V., & Pivorienė, J. (2022). Social work with children and youth in the COVID-19 pandemic. *Socialinės gerovės tyrimai*, 20(1), 36.
4. Almqvist, A.-L., & Lassinantti, K. (2018). Social Work Practices for Young People with Complex Needs: An Integrative Review. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 35(3), 207–219. <https://doi.org/10.1007/s10560-017-0522-4>
5. Andréasson, F., Mattsson, T., & Hanson, E. (2021). ‘The balance in our relationship has changed’: Everyday family living, couplehood and digital spaces in informal spousal care. *Journal of Family Studies*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/13229400.2021.1980421>
6. Bacchini, D., & Esposito, C. (2020). Growing Up in Violent Contexts: Differential Effects of Community, Family, and School Violence on Child Adjustment. N. Balvin & D. J. Christie (Sud.), *Children and Peace: From Research to Action* (p. 157–171). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-22176-8_10
7. Bardauskienė, R. (2019). Aspects of categorization of families in Lithuania. *Sociológia A Spoločnosť / Sociology and society*, 4, 48–58. <https://doi.org/10.17846/SS.2019.4.1.48-58>
8. Barkauskienė, R., & Zacharevičienė, A. (2019). Turinčiais elgesio ir emocijų sunkumų bei sutrikimų. *Metodinė priemonė sociliniam pedagogui* (p. 59). Nacionalinė Švietimo Agentūra.
9. Bartkutė, I., & Čižikienė, J. (2012). *Socialinės paramos rizikos šeimoms teikimo poreikio analizė* [Article]. Societal innovations for global growth. <https://www.lituanistika.lt/content/45218>
10. Bishop, P., & Herron, R. (2015). Use and Misuse of the Likert Item Responses and Other Ordinal Measures. *International Journal of Exercise Science*, 8, Article 10.
11. Bitinas, B., Rupšienė, L., & Zydziunaite, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*.

12. Bonnie, R. J., Stroud, C., Breiner, H., Committee on Improving the Health, S., Board on Children, Y., Medicine, I. of, & Council, N. R. (2015). *Young Adults in the 21st Century. Investing in the Health and Well-Being of Young Adults*. National Academies Press (US). <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK284782/>
13. Braziene, N. (2021). Expression of the needs of the characters of fairy tales created by children growing up in families at social risk and their satisfaction. *society. integration. education. Proceedings of the International Scientific Conference, 2*, 113–128. <https://doi.org/10.17770/sie2021vol2.6292>
14. *Database—Eurostat*. (2022). Eurostat. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
15. *Dėl partnerystės įstatymo priėmimo*. (2021). Lietuvos žmogaus teisių centras.
16. Dičkus, V. (2011). *Anketos sudarymo principai*. https://www.evaf.vu.lt/dokumentai/katedros/Rinkodaros_katedra/Medziaga_studentams/Anketos_sudarymo_principai.pdf
17. Diekert, F., Goeschl, T., & König-Kersting, C. (2021). Social Risk Effects: The ‘Experience of Social Risk’ Factor. *Heidelberg University, 704*, 33.
18. Dunst, C. J., Serrano, A. M., Mas, J. M., & Espe-Sherwindt, M. (2021). *Meta-Analysis of the Relationships Between Family Strengths and Parent, Family and Child Well-Being*. 23.
19. Eder, M., Henninger, M., Durbin, S., Iacocca, M. O., Martin, A., Gottlieb, L. M., & Lin, J. S. (2021). Screening and Interventions for Social Risk Factors: Technical Brief to Support the US Preventive Services Task Force. *JAMA, 326*(14), 1416–1428. <https://doi.org/10.1001/jama.2021.12825>
20. European Commission. (2022). *Sąvokų žodynas—Jaunimas*. Oficiali Europos Sąjungos interneto svetainė. <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/lt/node/78>
21. Ferguson, H., Warwick, L., Cooner, T. S., Leigh, J., Beddoe, L., Disney, T., & Plumridge, G. (2020). The nature and culture of social work with children and families in long-term casework: Findings from a qualitative longitudinal study. *Child and Family Social Work, 25*(3). <https://doi.org/10.1111/cfs.12746>
22. Friberg, A., & Martinsson, V. (2017). A qualitative study based on experiences from Social Workers’ in Bloemfontein, South Africa. *Social welfare interdisciplinary approach, 54*.
23. Vaiko teisių konvencija, 089T001KONVRG891715 § 3 (1989). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>

24. Gruževskis, B., Krutulienė, S., & Miežienė, R. (2021). Restrictions on Active Inclusion and the Role of Social Services: The Case of Lithuania. *Filosofija. Sociologija*, 32(2), Article 2. <https://doi.org/10.6001/fil-soc.v32i2.4410>
25. Gudžinskiene, V. (2016). Implementing the social work practice grounded in assessment theory when working with families at risk. *Social Work*, 14, 21–39.
26. Gudžinskiene, V., & Augutavicius, R. (2018). The phenomenon of social risk families and its dynamics in Lithuania. *SHS Web of Conferences*, 51, 03001. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20185103001>
27. Gudžinskienė, V., & Ramanaukas, N. (2017). Socialinis darbas su jaunuoliais, leidžiančiais laiką gatvėje. *Socialinis darbas patirtis ir metodai*, 15(1), 38. <https://repository.mruni.eu/handle/007/14700>
28. Hämäläinen, J., & Matikainen, P. (2018). Mechanisms and Pedagogical Counterforces of Young People’s Social Exclusion: Some Remarks on the Requisites of Social Sustainability. *Sustainability*, 10, 2166. <https://doi.org/10.3390/su10072166>
29. Hanson, S. G., Scharfstein, D. S., & Sunderam, A. (2019). Social Risk, Fiscal Risk, and the Portfolio of Government Programs. *The Review of Financial Studies*, 32(6), 2341–2382. <https://doi.org/10.1093/rfs/hhy086>
30. Harvey, J.-F. (2017). Cross-Boundary Teaming For Innovation: Integrating Research on Teams and Knowledge in Organization. *Academy of Management Proceedings*, 2017, 10856. <https://doi.org/10.5465/AMBPP.2017.10856abstract>
31. Hobbs, C., & Power, J. (2013). Engaging disadvantaged young people in alternative education: The importance of staff-student relationships. *Journal of Educational Leadership in Action*.
32. IX-1675 Lietuvos Respublikos piniginių socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas, IX-1675 1031010ISTA0IX-167 (2004). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.215633>
33. Jazbutytė, A., & Račkauskienė, S. (2020). *Socialinių darbuotojų patirtys dirbant su vaikais „LINO“ programoje*. Klaipėda.
34. Johansson, N., Fängström, K., & Warner, G. (2021). Social workers’ perspectives on a medical home model for children and adolescents in out of home care – an interview study. *BMC Health Services Research*, 21(1), 804. <https://doi.org/10.1186/s12913-021-06737-1>
35. Joynt, K. E., Zuckerman, R., & Epstein, A. M. (2017). Social Risk Factors and Performance Under Medicare’s Value-Based Purchasing Programs. *Circulation*.

Cardiovascular Quality and Outcomes, 10(5), e003587.
<https://doi.org/10.1161/CIRCOUTCOMES.117.003587>

36. Jurkuvienė, R., Gajdosikienė, I., & Jokubauskė, S. (2015). Jėgos ir galios diferenciacija lietuviškajame socialiniame darbe su socialinės rizikos šeimomis. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 10(0), 7–20.
<https://doi.org/10.15388/STEPP.2015.10.4856>

37. Kantowicz, E. (2019). Traditional and new approaches to childcare and social work with at-risk families in Poland: Tradiciniai ir nauji vaiko globos ir socialinio darbo su rizikoje esančiomis šeimomis požiūriai Lenkijoje. *Social Work: Experience And Methods*, 2(24), Article 24. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.24.2.1>

38. Kardelis, K. (2017). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: (Edukologija ir kiti socialiniai mokslai)*. Lucilijus. <https://www.lituanistika.lt/content/50721>

39. Keyzers, A., Weiler, L., Haddock, S., & Doty, J. (2019). Family Problem-Solving and Attachment Quality: Associations With Adolescent Risk-Taking Behavior. *Journal of Youth Development*, 14(1), 70–92. <https://doi.org/10.5195/jyd.2019.637>

40. Kluczniok, K. (2017). Early Family Risk Factors and Home Learning Environment as Predictors of Children's Early Numeracy Skills Through Preschool. *SAGE Open*, 7(2), 2158244017702197. <https://doi.org/10.1177/2158244017702197>

41. Kondrotaitė, G. (2006). Socialinės rizikos šeimos Lietuvoje: Atvejo studija. *Filosofija. Sociologija*, 4, 60.

42. Kondrotaitė, G., & Butvilas, T. (2015). Socialinės rizikos šeimose gyvenančių vaikų socializacija: Patirtos netekties poveikio jų elgesiui analizė. *Undefined*. <https://www.semanticscholar.org/paper/SOCIALIN%C4%96S-RIZIKOS-%C5%A0EIMOSE-GYVENAN%C4%8CI%C5%B2-VAIK%C5%B2-J%C5%B2-Kondrotait%C4%97-Butvilas/a34639029d0feee463a086aad5fa0c9206cc254>

43. Kovger-Sniečkuvienė, G. (2018). Šeimos istorikė: „Lyčių lygybė keičia šeimos veidą“. *Teismai*, 81(3), 32.

44. Krutulienė, S., Miežienė, R., & Gruževskis, B. (2019). Aktyvios įtraukties koncepcija ir trajektorijos: Lietuvos atvejis. *Filosofija. Sociologija*, 12.

45. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, Pub. L. No. X–493, 1061010ISTA000X-493 30 (2006). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342>

46. Dėl socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. Balandžio 5 d. Įsakymo Nr. A1-92 „Dėl Socialini..., Pub. L. No. A1-75, 44 (2006). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/07dafd50b3cc11e486d695b7d843f736>
47. Lietuvos respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2022). *Jaunimo politika* [Vyriausybės puslapis]. <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/jaunimo-politika>
48. Dėl Valstybinės jaunimo politikos koncepcijos įgyvendinimo 2000-2001 metų programos "Jaunimas Lie..., 1320 0981100NUTA00001320 18 (1998). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.66730?jfwid=>
49. Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo, 998 2020-19293 3 (2021). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c1259440f7dd11eab72ddb4a109da1b5?jfwid=-whxwii77y>
50. Lissauskienė, D., & Aleksienė, V. (2016). Socialinis darbuotojas kaip rekreacinės veiklos organizatorius, dirbantis su gatvėje laiką leidžiančiais jaunais žmonėmis. *Visuomenės sveikata*, 2, 91.
51. Lissauskienė, D., & Rimkevičienė, V. (2019). Mažiau galimybių turinčio jaunimo rizikingas elgesys neformalioje (laisvalaikio) aplinkoje ir jo prevencinės priemonės. *Social Work: Experience and Methods*, 24, 45–62. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.24.2.3>
52. LR Konstitucija, 38 (1992). <https://www.lrk.lt/lietuvos-respublikos-konstitucija/3-skirsnis-visuomene-ir-valstybe/46-38-straipsnis>
53. Lupu, L. (2019). The concept of social risk: A geographical approach. *Quaestiones Geographicae*, 38(4), 5–13. <https://doi.org/10.2478/quageo-2019-0035>
54. Makovskaja, N., & Neverauskienė, L. O. (2020, gegužės 7). Socialinė gerovė ekonomikos pokyčių kontekste. *23rd Conference for Young Researchers „Economics and Management“*. 23rd Conference for Young Researchers „Economics and Management“. <http://jmk.vvf.vgtu.lt/index.php/Verslas/2020/paper/view/616>
55. Mashalpoure Fard, M. (2020). The Relationship Between Family Communication Patterns and Adjustment With Resiliency in Children. *Journal of Research & Health*, 267–274. <https://doi.org/10.32598/JRH.10.4.1484.1>
56. McMullin, C. (2018). Building Relationships with Young People: A Model for Practice. *Relational Social Work*, 2(2), 50–60. <https://doi.org/10.14605/RSW221805>
57. Merfeldaitė, O., & Dilytė, J. (2016). Competences of social workers for work with youth: case analysis. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*, 4, 97. <https://doi.org/10.17770/sie2016vol4.1548>

58. Miginis, N. (2015). *Darbo su jaunimu įgyvendinimo Lietuvoje Situacijos analizė*. Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.
59. Nacionalinis skurdo mažinimo orga. (2020). *Skurdas ir socialinė atskirtis Lietuvoje 2020*.
60. Nerenz, D. R., Austin, J. M., Deutscher, D., Maddox, K. E. J., Nuccio, E. J., Teigland, C., Weinhandl, E., & Glance, L. G. (2021). Adjusting Quality Measures For Social Risk Factors Can Promote Equity In Health Care. *Health Affairs*, 40(4), 637–644. <https://doi.org/10.1377/hlthaff.2020.01764>
61. O'Donnell, P., Moran, L., Geelen, S., O'Donovan, D., Muijsenbergh, M. van den, & Elmusharaf, K. (2021). “There is people like us and there is people like them, and we are not like them.” Understating social exclusion – a qualitative study. *PLOS ONE*, 16(6), 25. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0253575>
62. O'Donnell, P., O'Donovan, D., & Elmusharaf, K. (2018). Measuring social exclusion in healthcare settings: A scoping review. *International Journal for Equity in Health*, 17(1), 15. <https://doi.org/10.1186/s12939-018-0732-1>
63. Petrauskaitė, M., & Uvarovaitė, S. (2020). Iš globos namų į savarankišką gyvenimą. *Kurk Lietuvą*, 56.
64. Pivorienė, J. (2007). *Atvejo vadyba socialinio darbo metodikoje* [Article]. Socialinis darbas. <https://www.lituanistika.lt/content/33848>
65. Preda, M., Mareci, A., Tudoricu, A., Taloş, A.-M., Bogan, E., Lequeux-Dincă, A. I., & Vijulie, I. (2020). Defining the Concept of Family through the Lens of Fertile-Aged Women in Bucharest, Romania—Between Traditionalism and Inclusion. *Sustainability*, 12(7), Article 7. <https://doi.org/10.3390/su12072691>
66. Preibienė, R., & Žebrauskaitė, A. (2019). Verslas, technologijos, biomedicina: Inovacijų įžvalgos. *Straipsnių rinkinys*, 1(10), 587.
67. Pūras, D., & Ulevičiūtė, I. (2010). Vaikų seksualinė prievarta ir jos pasekmės. *Visuomenės sveikata*, 3, 23.
68. Rapolienė, G., Mikulionienė, S., Gedvilaitė-Kordušienė, M., & Jurkevits, A. (2018). The socially included or excluded? the experiences of older people living alone. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 16(0), 70–82. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2018.16.11441>
69. *Rodiklių duomenų bazė—Oficialiosios statistikos portalas*. (2022). LR statistikos departamentas. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R551#/>

70. Rosner, I. D. (2021). The Swedish social landscape in social work practice with vulnerable young populations. *Tiltai*, 83(2), 35–53. <https://doi.org/10.15181/tbb.v83i2.2063>
71. Sticca, F., Wustmann Seiler, C., & Gasser-Haas, O. (2020). Familial Risk Factors and Emotional Problems in Early Childhood: The Promotive and Protective Role of Children's Self-Efficacy and Self-Concept. *Frontiers in Psychology*, 11. <https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fpsyg.2020.547368>
72. Stremauskienė, R., & Žibėnienė, G. (2014). Socialinių darbuotojų, dirbančių Vilniuje su socialinės rizikos šeimomis ir teikiančių joms socialines paslaugas, patiriami sunkumai. *Vytauto Didžiojo universiteto mokslo valdymo sistema*, 39(3). <http://dx.doi.org/10.15823/su.2014.21>
73. Švedaitė, B. (2004). System of Social Work in the Context of the Social Change in Lithuania. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 12(0), 39–49. <https://doi.org/10.15388/ActPaed.2004.12.9614>
74. Švedaitė-Sakalauskė, B., & Eidukevičiūtė, D. (2015). Socialinis darbas su jaunimu gatvėje – pirmoji patirtis Lietuvoje. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 11, 37–53. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2015.11.8371>
75. Tamutienė, I. (2018). Alcohol-related child maltreatment. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift : NAT*, 35(1), 9–23. <https://doi.org/10.1177/1455072517749132>
76. Tereškinas, A., & Bučaitė-Vilkė, J. (2018). *Socialinė atskirtis ir geras gyvenimas Lietuvoje* [Book]. Lituania; Vytauto Didžiojo universitetas. <https://www.lituanistika.lt/content/58656>
77. Thomas, P. A., Liu, H., & Umberson, D. (2017). Family Relationships and Well-Being. *Innovation in Aging*, 1(3), 11. <https://doi.org/10.1093/geroni/igx025>
78. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. <https://repository.mruni.eu/handle/007/15459>
79. Trochtová, L., Pospíšil, J., & Pospíšilová, H. (2021). Social Risks as the Source of Threats and Concerns: The Survey in the Czech Republic. *Societies*, 11. <https://doi.org/10.3390/soc11040139>
80. Ūselė, L. (2016). Socialinės brandos sampratos ir turinio problema sprendžiant jaunų pilnamečių (18–20 metų) baudžiamosios atsakomybės klausimą. *Teisė*, 78, 182–196. <https://doi.org/10.15388/Teise.2011.0.181>
81. Velleman, R., & Templeton, L. (2016). Impact of parents' substance misuse on children: An update. *BJPsych Advances*, 22, 108–117. <https://doi.org/10.1192/apt.bp.114.014449>

82. Vincent, S., & Petch, A. (2017). Understanding child, family, environmental and agency risk factors: Findings from an analysis of significant case reviews in Scotland. *Child & Family Social Work*, 22(2), 741–750. <https://doi.org/10.1111/cfs.12290>
83. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 048T001DEKLRG480005 (1948). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>
84. Vyvey, E., Roose, R., De Wilde, L., & Roets, G. (2014). Dealing with Risk in Child and Family Social Work: From an Anxious to a Reflexive Professional? *Social Sciences*, 3. <https://doi.org/10.3390/socsci3040758>
85. Walker, S. (2012). *Effective Social Work with Children, Young people and Families*.
86. Whelan, S., Mannion, A., Madden, A., Berger, F., Costello, R., Ghadiri, S., & Leader, G. (2022). Examining the Relationship Between Sleep Quality, Social Functioning, and Behavior Problems in Children with Autism Spectrum Disorder: A Systematic Review. *Nature and Science of Sleep*, 14, 675–695. <https://doi.org/10.2147/NSS.S239622>
87. X-493 Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas, X–493 1061010ISTA000X-493 (2006). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342/OOrNDQLEgB>
88. X-1569 Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo, X–1569 1081010NUTA00X-1569 (2008). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.322152>
89. XIII-700 Lietuvos Respublikos šeimos stiprinimo įstatymas, XIII–700 2017-17495 (2017). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/71039aa2b98511e7967a9645b537eb05>
90. Ziggi Ivan Santini, Ai Koyanagi, Sarah Stewart-Brown, Bruce D Perry, Michael Marmot, & Vibeke Koushede. (2020). Cumulative risk of compromised physical, mental and social health in adulthood due to family conflict and financial strain during childhood: A retrospective analysis based on survey data representative of 19 European countries. *BMJ Global Health*, 6, 14.
91. Žibėnienė, G., & Mikniūtė, A. (2016). *Socialinių darbuotojų, dirbančių su socialinės rizikos šeimomis, požiūris į profesinę riziką* [Article]. Socialinis darbas. <https://www.lituanistika.lt/content/63422>
92. Žydžiūnaitė, V., & Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: Principai ir metodai: vadovėlis socialinių mokslų studijų programų studentams*. Vilnius: Vaga. <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/57984>

Naučiuvienė R. Socialinio darbo su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų - įtraukimo į sprendimų priėmimo procesą užtikrinimas / Socialinio darbo magistro baigiamasis darbas. Vadovas dr. R. Augutavičius. – Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas, 2023. – 82 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas socialinis darbas su jaunuoliais iš rizikos veiksnius patiriančių šeimų, jų įtraukimas į sprendimų priėmimo procesą. Aptariami socialinių tyrimų rezultatai ir remiantis ekspertų interviu daromos išvados apie susidariusių problemų socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose sprendimą ir pagalbos suteikimą jaunuoliams, augantiems tokiose šeimose, įtraukiant juos į sprendimų priėmimą.

Atlikto tyrimo duomenys parodė, kad siekiant išspręsti problemas reikia konsultuoti, tarpininkauti, bendradarbiauti, tačiau į sprendimo priėmimą būtina įtraukti ir pačius jaunuolius, rimtai žvelgiant į jauno žmogaus problemas ir išgirstant jo pageidavimus. Ieškoma kuo efektyvesnių jų problemų sprendimo būdų.

Pagrindiniai žodžiai: socialinė rizika, socialinis darbuotojas, socialinės rizikos veiksnius patirianti šeima, socialinio darbo metodai, vaikas, VDC.

Načiuvienė R. Social work with young people from families experiencing social risk factors - ensuring inclusion in the decision-making process / Master's thesis in Social Work. Head dr. R. Augutavičius. - Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Human and Society Studies, 2023. - 82 p.

ANOTATION

The master's thesis analyzes social work with young people from families experiencing risk factors, their involvement in the decision-making process. The results of social research are discussed and, based on expert interviews, conclusions are drawn about the solution of problems in families experiencing social risk factors and the provision of assistance to young people growing up in such families, involving them in decision-making.

The data of the conducted research showed that in order to solve the problems, it is necessary to consult, mediate, and cooperate, but it is necessary to include the young people themselves in the decision-making, taking a serious look at the problems of the young person and listening to his wishes. We are looking for the most efficient ways to solve their problems.

Key words: social risk, social worker, family experiencing social risk factors, social work methods, child, children's day care center.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali, nes ankstyva socialinė įtrauktis mažina socialinę atskirtį kuri kyla iš patiriamų socialinių rizikų. Lietuvoje vykstantys socialiniai pokyčiai, kuriuos nulemia ekonominė šalies raida, turi įtakos socialinių paslaugų raidai. Tai įtakoja ir naujų politinių gairių įgyvendinimą. Pastaruoju metu didelis dėmesys yra skiriamas socialinės rizikos veiksnius patiriančioms šeimoms, o ypač ten augantiems vaikams ir jaunimui. Ieškoma kuo efektyvesnių jų problemų sprendimo būdų. Siekiant išspręsti problemas reikia ne tik sudaryti vertinimo komisijas, konsultuotis ir bendradarbiauti, tačiau į sprendimo priėmimą įtraukti ir pačius jaunuolius.

Tyrimo objektas - Socialinis darbas su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų.

Tyrimo tikslas - išanalizuoti socialinio darbo organizavimą su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų užtikrinant jų įtraukimo į sprendimų priėmimo procesą.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti jaunuolių, augančių socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose, problemas.
2. Išnagrinėti jaunimo įtraukties į sprendimo priėmimus galimybes.
3. Ištirti jaunimo, gyvenančio socialinės rizikos veiksnius patiriančioje šeimoje, poreikio dalyvauti sprendimų priėmimo procese praktinio realizavimo aspektus.

Darbo metodai:

1. mokslinės literatūros ir teisinių dokumentų analizė;
2. kokybinio tyrimo – paremto pusiau struktūruoto interviu pagalba surinktų duomenų turinio analize;
3. tyrimo duomenų redukavimo, sisteminimo, kategorizavimo ir analizės.

Konkretūs darbo rezultatai.

Tyrimo tikslui pasiekti ir iškeltiems uždaviniams įgyvendinti atliktas kokybinis tyrimas – pusiau struktūruotas interviu metodas. Jo metu gauti duomenys išanalizuoti taikant kokybinę turinio (content) analizę. Interviu atliktas pagal iš anksto paruoštus klausimus socialiniams darbuotojams, dirbantiems su socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose augančiais jaunuoliais ir klausimus jaunuoliams.

Atlikto tyrimo rezultatai leidžia daryti išvadas, kad:

1. Jaunuoliai augantys socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose susiduria su rizikos veiksniais. Visi šie rizikos veiksniai įtakoja skirtingas problemas su kuriomis susiduria

jaunuoliai. Jaunuoliai dažnai neturi socialinių įgūdžių, todėl vieniems susidoroti su problemomis jiems nepavyksta.

2. Jaunimas iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų turi būti įtrauktas į sprendimų priėmimus. Didžiausia kliūtis yra ryšio užmezgimas su socialiniu darbuotoju ir pasitikėjimas juo. Tai trukdo jiems pilnavertiškai dalyvauti problemų sprendimo procese. Kaip didžiausią kliūtį socialiniai darbuotojai mini baimę, mažą tokio jaunimo savivertę, nepasitikėjimą, o jaunuoliai – baimę dėl informacijos sklaidos.

3. Jaunimas, gyvenantis socialinės rizikos veiksnius patiriančioje šeimoje, stokoja žinių ir pasitikėjimo. Tyrimas atskleidė, kad kuo labiau jaunuoliai įsitraukia į problemų sprendimo procesą, tuo jie tampa labiau savimi pasitikintys, tuo jie lengviau ir adekvačiau vertina situaciją, išsakydami ne tik juos ir jų šeimas liečiančias problemas, tačiau ir socialinių paslaugų problemas.

4. Dalis tyrimo dalyvių jaunuolių atskleidė įtraukties į problemų sprendimo priėmimo trūkumus, tai: padarinių šalinimas, o ne problemos sprendimas, informacijos nutekėjimas, esančių problemų šeimoje nesprenimas. Dalis jaunuolių (jaunesni tyrimo dalyviai), dalyvavusių tyrime, sukūrė ryšius ir pasitiki socialiniais darbuotojais, jie mezga ryšius su panašias problemas turinčiais jaunuoliais, pradeda jausti poreikį veikti ir įsitraukti į problemų sprendimo ar kitas prasmingas veiklas (dažnu atveju tai savanoriavimas). Jaunuoliai teigia, kad įgavo žinių, žino kur kreiptis ir kur ieškoti pagalbos.

Remiantis interviu metu surinktais duomenimis rekomenduojama:

Socialiniams darbuotojams, dirbantiems su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų:

Socialiniams darbuotojams

1. Didinti kompetencijas psichologijos, empatijos srityje.
2. Užtikrinti duomenų ir informacijos, gaunamos iš vaikų ir jaunuolių, konfidencialumą.
3. Skirti didesnę dėmesį šeimai ir šeimoje vyraujančioms problemoms spręsti neatliekant tik tarpininko vaidmens.
4. Įsigilinti į 4 etapų principą ir taikyti jį savo darbe.

Organizacijoms, kurių socialiniai darbuotojai dirba su šeimomis, kuriose auga vaikai

Turėtų labiau atkreipti dėmesį į darbuotojų motyvavimą atsakingai atlikti savo kaip socialinio darbuotojo pareigą ir etikos principų užtikrinimą tam, kad užtikrinti atliekamo darbo

kokybę, kad būtų išlaikomas gaunamos informacijos konfidencialumas, pasiektas klientų pasitikėjimas. Socialinio darbuotojo etikos kodekse priimta nuostata, kad socialinis darbuotojas socialinio darbo profesinę garbę, tikslus, etikos principus.

Magistro darbo apimtis – 82 puslapiai. Jį sudaro: įvadas, 2 skyriai, diskusija, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas, santrauka, anotacija, 2 priedai.

Raktiniai žodžiai: socialinė rizika, socialinis darbuotojas, socialinės rizikos veiksnius patirianti šeima, socialinio darbo metodai, vaikas, vaikų dienos centras.

SUMMARY

The topic of the master's thesis is relevant, because early social inclusion reduces social exclusion that arises from the social risks experienced. The social changes taking place in Lithuania, which are determined by the country's economic development, affect the development of social services. This also affects the implementation of new political guidelines. Recently, a lot of attention has been paid to families experiencing social risk factors, and especially to children and youth growing up there. We are looking for the most efficient ways to solve their problems. In order to solve the problems, it is necessary not only to form evaluation commissions, to consult and cooperate, but also to involve the young people themselves in the decision-making process.

Research object - Social work with young people from families experiencing social risk factors.

The purpose of the research is to analyze the organization of social work with young people from families experiencing social risk factors, ensuring their inclusion in the decision-making process.

Work tasks:

1. To reveal the problems of young people growing up in families experiencing social risk factors.
2. To examine the possibilities of involving young people in decision-making.
3. To investigate the need of young people living in a family experiencing social risk factors to participate in decision-making. aspects of the practical realization of the need to participate in the decision-making process.

Work methods:

1. analysis of scientific literature and legal documents;
2. qualitative research - based on content analysis of data collected with the help of balanced structure interviews;
3. research data reduction, systematization, categorization and analysis.

Specific work results.

In order to achieve the purpose of the research and to implement the set tasks, a qualitative study was conducted - a semi-structured interview method. The data obtained during it were analyzed using qualitative content analysis. The interview was conducted according to pre-prepared questions for social workers working with young people growing up in families experiencing social risk factors and questions for young people.

The results of the conducted research allow us to conclude that:

1. Young people growing up in families experiencing social risk factors face risk factors. All of these risk factors contribute to the different problems faced by young people. Young people often lack social skills, so they cannot cope with problems alone.

2. Youth from families experiencing social risk factors must be included in decision-making. The biggest hurdle is building a relationship with and trusting the social worker. This prevents them from fully participating in the problem-solving process. As the biggest obstacle, social workers mention fear, low self-esteem of such young people, mistrust, and young people - fear of spreading information.

3. Young people living in a family experiencing social risk factors lack knowledge and confidence. The study revealed that the more young people get involved in the problem-solving process, the more self-confident they become, the more easily and adequately they assess the situation, expressing not only the problems affecting them and their families, but also the problems of social services.

4. Some of the young people who participated in the study revealed the shortcomings of inclusion in the adoption of problem solving, which are: removing the consequences instead of solving the problem, leaking information, not solving existing problems in the family. Some of the young people (younger research participants) who took part in the research have developed relationships and trust social workers, they build relationships with young people with similar problems, they start to feel the need to act and get involved in problem solving or other meaningful activities (often volunteering). Young people say that they have gained knowledge, they know where to turn and where to look for help.

Based on the data collected during the interview, it is recommended that:

For social workers

1. Increase competencies in the field of psychology and empathy.
2. Ensure the confidentiality of data and information received from children and young people.
3. To pay more attention to the family and to solve the prevailing problems in the family without playing the role of a mediator.
4. To delve into the principle of 4 stages and apply it in your work.

For organizations whose social workers work with families with children

More attention should be paid to motivating employees to responsibly perform their duty as a social worker and ensuring ethical principles in order to ensure the quality of the work performed, to maintain the confidentiality of the information received, and to achieve client

trust. The social worker's code of ethics adopts the provision that the social worker has the professional honor, goals, and ethical principles of social work.

The volume of the Master's work is 82 pages. It consists of: introduction, 2 chapters, discussion, conclusions, recommendations, bibliography, summary, annotation, 2 appendices.

Keywords: social risk, social worker, family experiencing social risk factors, social work methods, child, children's day care center.

PRIEDAI

Priedas Nr.1

Interviu klausimynas (Socialiniams darbuotojams)

Laba diena. Esu Romualda Naučiuvienė, Mykolo Romerio universiteto socialinio darbo magistratūros studijų studentė. Siekiu išanalizuoti socialinio darbo organizavimą su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų užtikrinant jų įtraukimo į sprendimų priėmimo procesą. Todėl prašau kuo išsamiau atsakyti į Jums pateiktus klausimus. Gauta informacija konfidenciali ir nebus viešai platinama. Gauti duomenys bus susisteminti ir pateikti tik šiame darbe.

1. Su kokiais socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų problemomis tenka susidurti dažniausiai?
2. Kokie rizikos veiksniai šeimose turi didžiausią įtaką jaunuoliams augantiems tose šeimose? Jeigu galite pateikite pavyzdžių.
3. Kokia, Jūsų manymu, pagalba dažniausiai reikalinga jaunuoliams augantiems socialinės rizikos veiksnius patiriančiose šeimose?
4. Papasakokite, kaip užmezgate pirminį kontaktą su socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų jaunuoliais? Kokia kontakto užmezgimo pradžia? Kokie tolimesni veiksmai ir etapai?
5. Kokiais socialinio darbo metodais ir modeliais naudojate teikiant pagalbą jaunuoliui ar jo šeimai? Papasakokite kaip jie veikia?
6. Kokie vaidmenys tenka socialiniam darbuotojui dirbant su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų?
7. Kaip socialinis darbuotojas įtraukiamas į socialinio darbo procesą, susijusį su jaunuolių problemų sprendimu? Papasakokite plačiau?
8. Kokiomis priemonėmis naudojate siekiant jaunuolius įtraukti į sprendimų priėmimo procesą, kaip tai veikia?

Ko reikia, kad jie patys pradėtų spręsti savo problemas? Su kokiais kliūtimis susiduriate?
9. Kas labiausiai padeda siekiant rezultatų dėl jaunuolių iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų įtraukimo į problemų priėmimo sprendimą?
10. Ko reikėtų, kad jaunuoliai galėtų dalyvauti sprendimo procese efektyviai?

Ačiū už Jūsų atsakymus

Interviu klausimynas (jaunuoliams iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų)

Labą diena. Esu Romualda Naučiuvienė, Mykolo Romerio universiteto socialinio darbo magistratūros studijų studentė. Siekiu išanalizuoti kaip socialiniai darbuotojai, dirbdami su šeimomis, į tai įtraukia jaunuolius. Man svarbi Jūsų nuomonė, todėl prašau kuo išsamiau atsakyti į pateiktus klausimus. Gauta informacija konfidenciali ir nebus viešai platinama. Gauti duomenys bus susisteminti ir pateikti tik šiame darbe.

1. Su kokiomis problemomis susidūrė Jūsų šeima? Kokios priežastys lėmė, kad šeima pateko į socialines paslaugas gaunančių šeimų aplinką?
2. Koku būdu, jei apskritai tai buvo daroma, socialinių paslaugų teikėjai sprendė Jūsų, kaip jauno žmogaus, sunkumus, problemas? Papasakokite ką darė specialistai ir tėvai/globėjai.
3. Su kokiais specialistais teko susidurti bandant išspręsti šeimos problemas? Kaip jie padėjo?
4. Kaip problemų sprendimas šeimoje padėdavo išspręsti ir Jūsų problemas? Kokias ir kaip? Papasakokite plačiau.
5. Nuo ko prasidėjo Jūsų bendravimas su socialiniu darbuotoju? Kas užmezgė pirmąjį pokalbį? Gal prisimenate kaip ir kieno iniciatyva (kas padarė pradžia) tai įvyko? Papasakokite.
6. Koku būdu socialinis darbuotojas bandė spręsti Jūsų problemas? Nuo ko ir kaip jis pradėjo savo darbą?
7. Kaip socialinis darbuotojas reagavo į Jūsų problemas? Koku būdu pagalbos specialistai įtraukė Jus į pagalbos procesą? Kaip buvo paaiškintas Jūsų vaidmuo priimant sprendimus? Kokių konkrečių susitarimų turėjote sprendžiant problemas. Kaip tai padėjo/trukdė? Kaip Jūs vertinate savo įsitraukimą į pagalbos procesą? Ar pakankamai turėjote žinių, kaip buvo reaguojama į Jūsų nuomonę, pageidavimus?
8. Paaiškinkite, kas lemia Jūsų pasitikėjimą arba nepasitikėjimą savo socialiniu darbuotoju? Galite kreiptis į jį bet kada kai tik reikia kažkokios pagalbos ar patarimo?

9. Kaip bendraujate su panašias problemas sprendžiančiais jaunuoliais? Kokie veiksniai paskatino (jei tokios priemonės buvo taikomos)?
10. Ko Jūs išmokote iš to proceso? Jeigu būtų tokia pati situacija, ar spręstumėte susidariusias problemas kitaip? Kaip pasikeitė Jūsų nuomonė apie sprendimų įvairiose situacijose priėmimą?
11. Ką galėtų specialistai daryti kitaip ?

Ačiū už Jūsų atsakymus

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO MAGISTRO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2023-04-20

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto Žmogaus ir visuomenės fakulteto socialinio darbo magistratūros išstestinių studijų

Studentė ***Romualda Edita Naučiuvienė***

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „**Socialinis darbas su jaunuoliais iš socialinės rizikos veiksnius patiriančių šeimų – įtraukimo į sprendimų priėmimo procesą užtikrinimas**“

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;

2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;

3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ Romualda Edita Naučiuvienė